

Intressebevakning inom barnskyddet

– Ett medel för barns delaktighet

Moona Kaitonen

Katrina Ozolniece

Examensarbete för Socionom (YH-examen)

Utbildning till socionom, Åbo

Åbo 2022

EXAMENSARBETE

Författare: Moona Kaitonen och Katrina Ozolniece

Utbildning och ort: Utbildning till socionom, Åbo

Titel: Intressebevakning inom barnskyddet – Ett medel för barns delaktighet

Datum: 26.4.2022 Sidantal: 57

Abstrakt

Intressebevakning inom barnskyddet är relativt okänt. Konsekvenserna av detta är att barns rätt till delaktighet i sitt eget barnskyddsärende ofta uteblir. Enligt barnskyddslagen (417/2007, 22 §) har ett barn rätt till en intressebevakare i de situationer då barnets egna vårdnadshavare är oförmögna att opartiskt bevaka barnets intressen. Avsikten med intressebevakning är att garantera att barns rättigheter, bland annat barnets rätt till delaktighet förverkligas.

Syftet med arbetet är att belysa vikten av intressebevakning inom barnskyddet och öka kännedomen om det bland social- och hälsovårdsarbetare. Det är relevant för personal som arbetar med barn inom social- och hälsovården att känna till intressebevakning eftersom vem som helst kan anmäla ett barns eventuella behov av en intressebevakare till förmyndarmyndigheten.

Arbetet har utförts som en förenklad litteraturstudie med inslag av den metodik som används i systematiska litteraturstudier. Litteraturöversikten och resultatredovisningen samt analysen har bearbetats med hjälp av en modifierad innehållsanalys genom att färgkoda innehållet och kategorisera det enligt teman. Frågeställningarna är ”Hur kan delaktighetsteorier stödja intressebevakaren att förverkliga barns delaktighet inom barnskyddet?” och ”Vad krävs för att förverkliga barns delaktighet genom intressebevakning inom barnskyddet?”.

Resultatet visar att olika teorier och perspektiv om delaktighet eventuellt kunde stödja intressebevakarens arbete eftersom dessa kan ge en fördjupad förståelse av delaktighet. Dessutom visar resultatet att det krävs mångsidiga förutsättningar för att kunna främja barns delaktighet genom intressebevakning inom barnskyddet.

Språk: svenska

Nyckelord: intressebevakning, barnskydd, delaktighet, barns delaktighet

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Moona Kaitonen ja Katrina Ozolniece

Koulutus ja paikkakunta: Socionom, Turku

Nimike: Lastensuojelun edunvalvonta – Keino lasten osallisuuteen / Intressebevakning inom barnskyddet – Ett medel för barns delaktighet

Päivämäärä: 26.4.2022 Sivumäärä: 57

Tiivistelmä

Lastensuojelun edunvalvonta on edelleen suhteellisen vieras asia. Seurauksena on, että lasten oikeus osallisuuteen omassa lastensuojeluasiassaan ei aina toteudu. Lastensuojelulain (417/2007, 22 §) mukaan lapsella on oikeus edunvalvojan tilanteissa, joissa lapsen omat huoltajat eivät pysty puolueettomasti valvomaan lapsen etua. Edunvalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että lapsen oikeudet, mukaan lukien lapsen oikeus osallisuuteen, toteutuvat.

Tämän työn tarkoituksena on valaista lastensuojelun edunvalvonnan tärkeyttä ja lisätä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden tuntemusta aiheesta. Sosiaali- ja terveydenhuollossa lasten kanssa työskentelevän henkilökunnan on oleellista tietää lastensuojelun edunvalvonnasta, koska kuka tahansa voi ilmoittaa holhoustoimiviranomaiselle lapsen tarpeesta edunvalvontaan.

Työ on tehty modifioituna kirjallisuustutkimuksena, jossa on elementtejä systemaattisessa kirjallisuudentutkimuksessa käytetystä metodologiasta. Sisältö, tulokset ja analyysi on käsitelty mukailun sisältöanalyysin avulla värikoodaamalla sisältö ja kategorisoimalla se teeman mukaan. Kysymykset ovat "Kuinka osallisuuden teoriat voivat tukea lastensuojelun edunvalvojaa lapsen osallisuuden toteuttamisessa?" ja "Mitä lapsen osallisuuden toteuttaminen lastensuojelun edunvalvonnan avulla vaatii?"

Tulokset osoittavat, että erilaiset teoriat ja näkemykset osallisuudesta voisivat mahdollisesti tukea lastensuojelun edunvalvojien työtä, koska ne voivat antaa syvällisen ymmärryksen osallisuudesta. Lisäksi tulokset osoittavat, että tarvitaan moniulotteisia edellytyksiä, jotta lasten osallisuutta voidaan edistää lastensuojelun edunvalvonnalla.

Kieli: suomi

Avainsanat: lastensuojelun edunvalvonta, lastensuojelu, osallisuus, lasten osallisuus

BACHELOR'S THESIS

Authors: Moona Kaitonen and Katrina Ozolniece

Degree Programme: Degree Programme in Social Services

Title: Interest Monitoring in Child Protection - A Means for Children's Participation /
Intressebevakning inom barnskyddet – Ett medel för barns delaktighet

Date: 26.4.2022 Number of pages: 57

Abstract

Interest monitoring in child protection is a relatively unknown area. The consequences of this are that children's right to participate in their own child protection case is often absent. According to the Child Welfare Act (417/2007, 22 §), a child has the right to interest monitoring in situations where the child's own guardians are unable to impartially guard the child's interests. The purpose of interest monitoring is to ensure that children's rights, including the child's right to participation, are realized.

The purpose of this paper is to highlight the importance of interest monitoring in child protection and increase knowledge of it among social and health care workers. Since the law entitles anyone to the right to report a child's need for interest monitoring it is relevant for staff working with children in social and health care to know about interest monitoring.

This paper was carried out as a simplified literature study with some elements of the methodology used in systematic literature studies. The literature review as well as the results and analysis were processed with the help of a modified content analysis by color-coding the content and categorizing it according to different themes. The research questions were: "How can participation theories support an interest monitor to realize children's participation in child protection?" and "What is required to realize children's participation through interest monitoring in child protection?".

The results show that different participation theories and perspectives could possibly support the work of interest monitoring as these can provide an in-depth understanding of participation. In addition, the results show that versatile conditions are required to be able to promote children's participation through interest monitoring in child protection.

Language: English

Key words: interest monitoring, child protection, participation, child participation

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Centrala begrepp	3
3	Metod	6
3.1	Förenklad litteraturstudie.....	6
3.2	Modifierad innehållsanalys.....	7
3.3	Sökprocess	7
3.4	Tillförlitlighet och etisk reflektion	9
4	Delaktighet – ett konceptuellt ramverk	10
4.1	Barns delaktighet	10
4.2	Arnstein - A Ladder of Citizen Participation.....	11
4.3	Hart - Ladder of Participation.....	12
4.4	Shier - Pathways to Participation.....	13
4.5	Nigel Thomas perspektiv	15
4.6	Socialpedagogiskt delaktighetsperspektiv	15
4.7	Barnkonventionen.....	16
4.8	Barnkonventionens artikel 3 och 12	17
4.9	Barnsyn – barn som skyddade objekt eller aktiva subjekt?.....	18
5	Delaktighet inom barnskyddet	19
5.1	Barnskyddets principer gällande delaktighet.....	19
5.2	Brist på delaktighet	21
5.3	Förutsättningar för delaktighet	25
5.4	Delaktighets betydelse och effekter för barn	30
6	Intressebevakning inom barnskyddet.....	32
6.1	Ansökan om intressebevakare	33
6.2	Intressebevakares kompetens	34

6.3	Intressebevakares roll	39
6.4	Intressebevakares uppgifter	43
6.5	Kritik och utvecklingsbehov.....	47
7	Resultatredovisning och analys	49
7.1	Teoretisk förankring i förståelsen av delaktighet	49
7.2	Mångsidiga förutsättningar i förverkligandet av barns delaktighet.....	52
8	Diskussion / slutsatser	55
Källor	58

1 Inledning

Examensarbetet är en del av examensarbetsprojektet *Involvera mera – delaktighetsfrämjande praxis i social- och hälsovård*. Delaktighet är ett aktuellt och återkommande koncept i statliga program, kommande social- och hälsovårdsreformer och inom dokumenteringspraxis. Projektets centrala aktörer är socionomstuderande vid Yrkeshögskolan Novia vars roll är att fördjupa kunskapen kring delaktighetsfrämjande praxis inom social- och hälsovård. I samband med projektet har skribenterna valt att behandla intressebevakning inom barnskyddet. Syftet är att belysa vikten av intressebevakning inom barnskyddet och öka kännedom om det bland social- och hälsovårdspersonal.

Frågeställningarna är:

1. Hur kan olika delaktighetsteorier stödja intressebevakaren att förverkliga barns delaktighet inom barnskyddet?
2. Vilka förutsättningar behövs för att förverkliga barns delaktighet genom intressebevakning inom barnskyddet?

Intressebevakning inom barnskyddet används för att garantera barnets delaktighet i sitt eget barnskyddsärende (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 34). Enligt barnskyddslagen (417/2007, 22 §) kan ett barn förordnas en intressebevakare då det finns en grundad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse i ärendet, och när det finns ett behov av en intressebevakare för barnet för att ärendet skall bli utrett eller i övrigt för att barnets intressen skall tryggas. Förordandet av intressebevakning inom barnskyddet sker däremot ojämnt i olika delar av Finland (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 19).

Bristande kunskap om intressebevakning inom barnskyddet präglar arbetslivet. Rädda Barnens projekt *Intressebevakning inom barnskyddet 2005–2009 och 2010–2011* har försökt fylla denna kunskapslucka genom att bidra till utvecklingen av intressebevakarens arbete och publicerat ett omfattande informationsmaterial om intressebevakning inom barnskyddet på både finska och svenska. Deras insats var en stor bidragande faktor till att barnskyddslagen i samband med barnskyddslagsreformen stiftade lagen om intressebevakning inom barnskyddet. (Marjomaa & Laakso, 2012).

Marjukka Heikkilä, den verkställande direktören inom socialområdets kompetenscentrum Socom, skriver i en personlig epostdiskussion (1.4.2022) att det ska finnas information om intressebevakning inom barnskyddet att tillgå bland det sociala områdets verksamheter och dessutom bland tillhörande utbildningar. Enligt henne bör professionella inom barnskyddet bättre kunna identifiera de situationer då ett barn har ett behov av intressebevakning. Förutsättningarna för förordnandet av en intressebevakare tolkas ofta snävt, trots att tröskeln borde vara låg (Toivonen, 2017, s. 153).

Barnets socialarbetare bedömer behovet av intressebevakning men vem som helst med uppfattningen att ett barn har ett behov av intressebevakning inom barnskyddet kan anmäla detta till förmyndarmyndigheten (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 26). Personal som arbetar med barn inom social- och hälsovården kan identifiera situationer som antyder på att ett barn har ett eventuellt behov av intressebevakning inom barnskyddet. Om personalen däremot saknar kunskap om intressebevakning kommer anmälan till förmyndarmyndigheten att utebli, därför är det viktigt att öka kännedom om intressebevakning även bland social- och hälsovårdspersonal.

I undersökningen används material som beskriver intressebevakarens praktiska arbete men materialet saknar teoretisk grund som stödjer det praktiska arbetet att förverkliga barns delaktighet inom barnskyddet, därav frågeställningen *"Hur kan olika delaktighetsteorier stödja intressebevakaren att förverkliga barns delaktighet inom barnskyddet?"*. Den andra frågeställningen *"Vilka förutsättningar behövs för att förverkliga barns delaktighet genom intressebevakning inom barnskyddet?"* valdes eftersom riktlinjer för intressebevakning är i sig otillräckliga enligt Toivonen (2017, s. 154) att garantera att barns delaktighet förverkligas. Därför är det meningsfullt att undersöka vilka förutsättningar behövs för att förverkliga barns delaktighet genom intressebevakning inom barnskyddet.

I detta arbete behandlas intressebevakning endast i kontexten av barnskyddet, trots att intressebevakning inom barnskyddet kan i och med ett barnskyddsärende vara kopplat till intressebevakning inom brottsprocesser. Intressebevakning inom brottsprocesser har inte en stark koppling till socionomernas yrkesområde och har därför lämnats utanför. I begreppsförklaringen beskrivs olika former av intressebevakning för att tydliggöra för läsaren vad som menas med intressebevakning i sammanhanget av detta arbete. Intressebevakning förekommer också i andra länder såsom Tyskland och England men är annorlunda från Finlands modell. I arbetet behandlas endast den finländska modellen eftersom andra länders modeller är annorlunda till skillnad från Finlands modell.

Arbetet inleds med en begreppsförklaring. Sedan följer metodredovisningen som innehåller en beskrivning av sökprocessen, datainsamlingen, forskningsmetoden och arbetets tillförlitlighet samt en diskussion av etiska frågor. Därefter kommer teoridelen som består av tre huvudrubriker: *Delaktighet – ett konceptuellt ramverk*, *Delaktighet inom barnskyddet* och *Intressebevakning inom barnskyddet*. Teoridelen följs av resultat, där forskningsfrågorna besvaras. Resultatdelen omfattar även analysen och arbetet avslutas med en diskussionsdel där resultatet och analysen binds samman och skribenternas egna slutsatser förs fram.

2 Centrala begrepp

Centrala begrepp i arbetet förklaras för att tydliggöra och underlätta läsningen. Särskilt bör läsaren notera att det finns olika former av intressebevakning. I samband med detta arbete behandlas endast intressebevakning inom barnskyddet.

Intressebevakning inom barnskyddet: Intressebevakaren använder barnets yttranderätt och säkerställer att barnets rätt till delaktighet förverkligas i barnskyddsprocessen (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 34). Ett barn är i behov av en intressebevakare inom barnskyddet då barnets vårdnadshavare inte kan opartisk bevaka barnets intressen i barnskyddsärendet (Barnskyddslag 417/2007, 22 §). I sådana situationer behöver barnet en utomstående vuxen som enbart fokuserar på att bedöma barnets bästa, oberoende av vårdnadshavarnas intressen (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 34).

Intressebevakning inom brottsprocessen: Då polisen inleder en förundersökning ska domstolen förordna barnet en intressebevakare om det finns en grundad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse i ärendet. (Förundersökningslag, 805/2011, 4:8). En sådan situation kan uppstå när vårdnadshavaren eller vårdnadshavarens närstående misstänks för brott mot barnet (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 127).

Koordinering av intressebevakning inom barnskydds- och brottsprocesser: I dagsläget sköts koordinering av intressebevakning inom barnskydds- och brottsprocesser av kompetenscentrum Socom och Pikassos. Socom koordinerar intressebevakning på Kymmenedalens och Södra Karelens område och Pikassos i Satakunta. Socom vidarebefordrar intressebevakare med barnskyddsutbildning till både barnskydds- och brottsprocesser och Pikassos endast för barnskyddsprocesser. En koordinator fungerar som

en länk mellan socialarbetaren som ansöker intressebevakare och de tillgängliga intressebevakarna. (Socom, u.d.; Pikassos, u.d.).

Allmän intressebevakning: Allmän intressebevakning behövs om en person på grund av till exempel en sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna eller försvagat hälsotillstånd inte själv kan bevaka sina intressen eller sköta personliga eller ekonomiska angelägenheter (Lag om förmyndarverksamhet 442/1999, 8 §). En allmän intressebevakare tar hand om sin huvudmans egendom och ekonomiska frågor, ser till att huvudmannen får lämplig vård, omsorg och rehabilitering och samarbetar vid behov med social- och hälsovården (Rättshjälps- och intressebevakningdistrikten, 2020).

Allmän intressebevakning för ett minderårigt barn: Ett minderårigt barn är en person som är omyndig, alltså under 18 år. Barnets vårdnadshavare är barnets intressebevakare. Vårdnadshavarna företräder barnet i ärenden som rör barnet och barnets egendom (Lag om förmyndarverksamhet 442/1999, 2 §, 4 §, 29 §). Om barnets egendom överstiger 20 000 euro, införs intressebevakarna i registret över förmyndarskapsärenden. I detta fall är det vårdnadshavarna som införs i registret och de är på så sätt redovisningsskyldiga inför förmyndarskapsmyndigheten (Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, u.d.). Barnet kan behöva en utomstående intressebevakare till exempel om vårdnadshavaren själv, dennes make eller barn är motparten eller om vårdnadshavaren dör (Lag om förmyndarverksamhet 442/1999, 32 §, 7 §).

Delaktighet: Delaktighet inom ramen av detta arbete handlar om att beakta aktivt barnets åsikter i beslutsfattandeprocesser. Genom delaktighet kan barn lära sig hur deras och andras åsikter beaktas och hur de kan påverka ett ärende (FN:s kommitté för barnets rättigheter, 2009, s. 2). I juridiska termer innefattar barns delaktighet; barnets yttranderätt, hörande av barnet, utredande av barnets åsikter, framförandet av barnets syn och att ta hänsyn till barnets åsikter. (Pajulammi, 2014, ss. 142, 144).

Barnskyddet: Barnskyddet hör till den kommunala socialvården och omfattar åtgärder som baseras på barnskyddslagen (417/2007). Centralt inom barnskyddet är att värna för barnets rätt till en trygg uppväxtmiljö, en balanserad och mångsidig utveckling samt skyddandet av barn (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 30). Barnets bästa utgör utgångspunkten i alla delar av barnskyddsprocessen och i barnskyddsbeslut (Tammi & Lapinleimu, 2010, s. 52).

Förmyndarmyndighet: Förmyndarmyndighet övervakar intressebevakningsverksamheten. Oegentligheter eller missförhållanden kan anmälas till förmyndarmyndigheten om det uppstår oro eller anmärkningar i intressebevakarnas verksamhet (Institutet för hälsa och välfärd, u.d.). I Finland agerar Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata som förmyndarmyndighet och på Åland är det Statens ämbetsverk (Lag om förmyndarverksamhet 4422/1999, 46 §, 84 §). Befolkningsregistercentralen och magistraten slogs samman till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata i januari 2020. Magistraten fungerade tidigare som förmyndarmyndighet i Finland. (Finansministeriet, 2019).

Yttranderätt: Yttranderätt handlar om att kunna föra sin talan. I praktiken innebär utövandet av yttranderätten rätten att anhängiggöra ett ärende eller yrkande, exempelvis att ansöka om tjänster eller stödformer (Marjomaa, Lapinleimu, & Laakso, 2010, s. 24; Rädda Barnen, 2011). Det omfattar också rätten att bli hörd innan beslut fattas i vilken som helst fråga som berör personen (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, ss. 32, 98). När ett barn är under 12 år, använder intressebevakaren barnets yttranderätt för barnet. Då ett barn har fyllt 12 år, använder intressebevakaren barnets yttranderätt vid sidan av barnets egen yttranderätt (Barnskyddslag 417/2007, 21 §), vilket betyder att barnet och intressebevakaren inte är bunden till samverkan (Räty, 2019, s. 192). Alltså både barnet och intressebevakaren använder barnets yttranderätt men de behöver inte framföra samma åsikt. Yttranderätt är juridiskt den starkaste formen av delaktighet och används i formella höranden, vilket skiljer sig från möjligheten att uttrycka åsikter informellt (Pajulammi, 2014, s. 144).

Part: Part i ett förvaltningsärende är den vars rätt, fördel eller skyldighet ärendet gäller (Förvaltningslag 434/2003, 11 §).

Hörande: Enligt förvaltningslagen (434/2003, 34 §) skall en part innan ett ärende avgöres tillfälle att framföra sin åsikt om ärendet och avge sin förklaring med anledning av sådana yrkanden och sådan utredning som kan inverka på hur ärendet kommer att avgöras. Med hörande menas sådana offentliga tillfällen där utredandet av åsikt baseras på lagen.

Utredande av åsikt: Utredande av åsikt skiljer sig från hörande eftersom det inte handlar om en juridisk hörandeskyldighet. I ett ärende innebär utredande av åsikt ett informellt hörande i anslutning till avgörandet av ett ärende. Det är sällan möjligt att klaga om försummelse av utredande av åsikt, då det inte gäller annat än förvaltningsbeslut. Att kontrollera förverkligandet av delaktighet blir därav svårare. (Pajulammi, 2014, s. 145).

Framförande av synpunkter: Det finns en nyansskillnad mellan utredande av åsikt och att framföra synpunkter. Det huvudsakliga syftet med att utreda en åsikt är att reda ut något som påverkar avgörandet av ett ärende men framförande av synpunkter har inget egentligt syfte i förhållande till avgörandet av ett ärende. Det är då fråga om en generell rätt att uttrycka sina synpunkter i form av en dialog. (Pajulammi, 2014, s. 146).

Rättssubjekt: Med rättssubjekt avses i detta sammanhang en person som har eller kan ha rättigheter eller skyldigheter enligt rättsordningen (Kolehmainen, 2018, s. 54). Barnkonventionen syftar till att stärka barnets ställning som rättssubjekt.

FN:s konvention för barns rättigheter: Kallas också barnkonventionen och är ett internationellt juridiskt avtal som omfattar bestämmelser om barns rättigheter. Ett barn har enligt barnkonventionen bland annat rätt att framföra sina åsikter i ärenden som rör barnet. (UN - United Nations, 1959). Notera att barnkonventionen inte är samma sak som FN:s deklaration om barnets rättigheter.

3 Metod

I detta kapitel får läsaren bekanta sig med den valda forskningsmetoden och motiveringarna för den. Därefter presenteras metoden för sökprocessen, datainsamlingen och dataanalysen. Kapitlet avslutas med en diskussion kring studiens validitet och reliabilitet, det vill säga studiens tillförlitlighet samt en diskussion av de etiska aspekterna.

3.1 Förenklad litteraturstudie

Denna studie har utförts som en förenklad litteraturstudie med inslag av den metodologi som används för systematiska litteraturstudier. Syftet med litteraturstudier är att analysera, sammanställa och förstå material inom ett visst område genom att samla kunskap och återge den i koncentrerad form (Axelsson, 2012, ss. 203, 205). En litteraturstudie kan göras i olika former beroende på forskarens mål med studien (Booth & Grant, 2009, ss. 94-96). Det metodologiska tillvägagångssättet i denna studie kan liknas en traditionell eller allmän litteraturstudie vars förfarande är lik den systematiska fast utan samma krav för metodologisk rigorositet (Jesson, Matheson, & Lacey, 2011, s. 105; Axelsson, 2012, s. 203).

I en systematisk litteraturstudie används en specifik metodologi som utgörs av strikta krav och regler. Tack vare det stränga förfaringsättet i systematiska litteraturstudier kan läsaren lättare bedöma studiens trovärdighet i de slutsatser som dras utifrån analyserade artiklar

(Axelsson, 2012, s. 204). En förenklad litteraturstudie uppnår inte samma kvalitet som en systematisk litteraturstudie (Axelsson, 2012, s. 203). Därför är det viktigt att tillämpa ett strukturerat och noggrant tillvägagångssätt som stödjer studiens tillförlitlighet i traditionella eller allmänna litteraturstudier.

Axelsson (2012, s. 204) refererar till Forsberg och Wengström (2008) som presenterar sin definition av en systematisk litteraturstudie. Hon sammanfattar Forsberg och Wengströms definition i tre punkter 1) att litteratururvalet görs systematiskt och metoden är definierad, 2) arbetet innehåller en tydlig frågeställning och en uttömmande beskriven sökstrategi och 3) resultatet genomgår en analys. Detta studie består av alla dessa delar, anpassat till en förenklad litteraturstudie.

3.2 Modifierad innehållsanalys

Dataanalysen har utförts i form av en modifierad innehållsanalys. Skribenterna har tagit inspiration från den kvalitativa innehållsanalysen där analysen utförs genom att koda data, hitta kategorier och mönster samt olika teman (Granskär & Höglund-Nielsen, 2008, ss. 162-164). Fördelen med en kvalitativ innehållsanalys är att man kan utföra analysen med en stor mängd data (Granskär & Höglund-Nielsen, 2008, s. 159), något som varit till fördel i denna studie. Datamaterialet i studien har kategoriserats med hjälp av färgkodning för att hitta olika kategorier och teman. Därefter kodades innehållet ytterligare en gång för att finna övriga kategorier och teman. Resultatet består av tre huvudteman med tillhörande subteman. Analys av resultatet har utförts på liknande sätt.

3.3 Sökprocess

Sökprocessen inleddes den 21 januari 2022. Då användes bland annat söktjänsten Finna för att få en omfattande överblick av innehållet i många olika databaser. I Finna användes finska sökord såsom "lastensuojelun edunvalvonta", "lapsen edunvalvonta" AND "lastensuojelu", "lasten edunvalvonta" AND "lastensuojelu", "lapsen edunvalvonta", "lasten edunvalvonta", "lapsi" AND "osallisuus" AND "lastensuojelu", "lapsi" AND "osallisuus" AND "oikeus", "lapsen osallisuus" AND "lastensuojelu" AND "teoria". De sökningar som gav mest antal träffar var "lapsi" AND "osallisuus" AND "oikeus" (98 antal träffar) och "lapsi" AND "osallisuus" AND "lastensuojelu" (16 antal artiklar). Till en början valdes 2 artiklar från den första sökningen, dessa blev längre fram i arbetet irrelevanta och lämnades därför bort. En annan kombination av sökord, nämligen "lapsen osallisuus" AND "lastensuojelu" AND

”teoria” gav åtta artiklar varav en användes i arbetet. Artikeln som användes finns i Tammerfors universitets publikationsarkiv Trepo.

Svenska publikationer söktes i databaserna Social- och hälsovårdsministeriets publikationer, Juuli Julkaisutietoportaali och Sotkanet. De svenska sökorden som användes i databasen Social- och hälsovårdsministeriets publikationer var “intressebevakning” AND “barnskydd”, “barn” AND “delaktighet”, “barnskydd”, “barnkonventionen” och “barnets talan”. Endast sökningen med sökordet ”barnskydd” gav resultat (16 antal träffar) men ingendera av dessa var oanvändbara. I databasen Juuli Julkaisutietoportaali gav sökordet ”barnskydd” tre resultat men dessvärre var även dessa irrelevanta. Både Juuli Julkaisutietoportaali och Sotkanet gav inga resultat för sökordet ”intressebevakning”.

För engelska publikationer användes databaserna Springer Link, Academic Search Elite EBSCO, Emerald Insight och ProQuest. I Springer Link användes sökorden “Gurdian ad litem” (som är det engelska ordet för intressebevakning), “child protection services” AND “child engagement”, “child participation” AND “social work”, “best interest of a child”. Sökordet ”Gurdian ad litem” gav inga resultat. Sökorden “child participation” AND “social work” gav 83 resultat och “best interest of a child” åtta resultat men ingendera ansågs relevanta och lämnades därför utanför. I Academic Search Elite EBSCO användes sökorden “child protective services” AND “childrens participation” vilket gav 278 artiklar varav 14 av dessa inkluderades i arbetet. I Emerald insight användes sökorden “child protection” (i abstraktet) AND “child protective services” (i abstraktet) vilket gav 0 sökningar och resultatet i Pro Quest gav sökorden ”child participation” AND “child protective services” fem irrelevanta antal träffar.

De databaser som har använts för svenska och engelska sökord har varit under kategorin ”socialt område”. Alla artikelsökningar har dessutom avgränsats att endast innehålla referensgranskade artiklar. Utöver det ovannämnda databaserna har ett antal olika söktjänster använts såsom Google Scholar och Åbo Akademi bibliotekets söktjänst Alma. Material har även hittats med hjälp av en modifierad form av snöbollsurval.

Vanligtvis används snöbollsurval då forskaren inte kan lokalisera en population på ett specifikt ställe. Med hjälp av endast några försökspersoner från den önskade populationen kan forskaren använda sig av de befintliga försökspersonernas tips och hänvisningar som leder forskaren att finna resten av försökspersonerna. Detta kallas för snöbollsurval eftersom i praktiken kan man säga att det ena leder till det andra. (Elfil & Negida, 2017, s. 2). På

liknande sätt har skribenterna använt sig av snöbollurval för att hitta artiklar genom att läsa andra artiklars källförteckningar.

Skribenterna hade utmaningar med att hitta relevant litteratur om intressebevakning eftersom det råder brist på forskning om det. Det fanns examensarbeten och magisteruppsatser att tillgå men ingendera kunde användas eftersom de inte anses vara tillförlitliga källor.

3.4 Tillförlitlighet och etisk reflektion

Tillförlitlighet i en studie handlar om att uppnå hög validitet och reliabilitet. Med validitet menas att mäta det som är relevant i ett sammanhang, alltså att mäta det som man avser att mäta (Mårtensson & Fridlund, 2017, s. 431). Denna studie har gjorts som en förenklad litteraturstudie som med tanke på det skribenterna har avsett att undersöka är en lämplig metod. En förenklad litteraturstudie härstammar från en systematisk litteraturstudie, dock med avsevärt mindre krav på noggrann systematik och dokumentering. Denna studie följer inte det strikta förfaringssättet av en systematisk litteraturstudie, vilket är en svaghet inom ramen av denna studie. En systematisk litteraturstudie skulle med hänsyn till arbetets tillförlitlighet varit att föredra men på grund av tidsramen och arbetets omfattning var denna metod inte lämplig. En förenklad litteraturstudie skall trots lägre krav vara tydligt utförd och begränsad för att uppnå hög tillförlitlighet – något som skribenterna har eftersträvat i alla delar av studien.

En förenklad litteraturstudie gav skribenterna möjligheten att fördjupa sig i delaktighetsteorier, vetenskapliga artiklar om barns delaktighet inom barnskyddet och litteratur om intressebevakning inom barnskyddet. Däremot anser skribenterna att en metod baserat på intervjuer med intressebevakare hade eventuellt varit en lämpligare metod för att besvara hur barns delaktighet kan främjas genom intressebevakning inom barnskyddet. En metod baserat på intervjuer valdes dock inte eftersom tidsramen inte skulle ha räckt till.

Med reliabilitet menas att en undersökning har genomförts på korrekt sätt (Mårtensson & Fridlund, 2017, s. 429). I en systematisk litteraturstudie finns exakta och strikta regler som skribenten måste följa. Den förenklade litteraturstudien har däremot inga specifika riktlinjer och är på det viset mycket flexibel. För arbetets reliabilitet har skribenterna tagit inspiration från det systematiska litteraturstudiens förfaringssätt. Skribenterna har bland annat varit noggranna med sökprocessen och organiserat data med hjälp av rubriker och underrubriker i OneNote. Varje källa har dessutom granskats kritiskt och relevansen av allt datamaterial vägts emot arbetets syfte och frågeställningar.

Datamaterialet består av många vetenskapliga artiklar, böcker och källor av andra slag. Skribenterna har använt sig av källor på tre olika språk, i och med det följer risk för språkliga feltolkningar. Nästan alla är primärkällor men arbetet innehåller även enstaka sekundärkällor. Det är viktigt att läsaren har i åtanke att användningen av sekundärkällor kan bära med sig en viss problematik eftersom författarna i sekundärkällorna kan ha snedvridit andra författares tanke eller slutsats. Dessutom har skribenterna erhållit information via personliga samtal med personer som är insatta inom intressebevakning och arbetar med ämnet. Personliga samtal är en väsentlig del i denna studie eftersom det finns mycket liten omfattning av information och forskningar om intressebevakning inom barnskyddet.

Skribenterna har bekantat sig med Forskningsetiska delegationens (2019) riktlinjer för god vetenskaplig praxis och agerat enligt det för att skapa en etiskt hållbar studie. I studie tillämpas etiskt hållbara dataansknings-, undersöknings- och bedömningsmetoder som är förenliga med kriterierna för vetenskaplig forskning. Skribenterna har respekterat andra författares och forskares arbete genom att hänvisa till deras publikationer på korrekt sätt.

4 Delaktighet – ett konceptuellt ramverk

I detta kapitel presenteras delaktighet utifrån olika teoretiska perspektiv. Inom alla perspektiv finns en gemensam grundtanke – delaktighet handlar om att kunna påverka. Rådande uppfattning om barns delaktighet betonar möjligheten för ett barn att kunna välja att delta eller inte. Det socialpedagogiska perspektivet ställer sig inte bakom denna tanke eftersom delaktighet kan enligt det socialpedagogiska perspektivet inte förverkligas utan fysiskt deltagande. Inom barnskyddet utövar barn sin delaktighet även i situationer där de väljer att inte vara delaktiga. Eftersom det socialpedagogiska perspektivet har en annan bild på delaktighet än vad som utövas inom barnskyddet behandlas det socialpedagogiska perspektivet endast ytligt. Kapitlet inleds med att förklara barns delaktighet på en generell nivå, vilket skapar grund för de olika delaktighetsteorierna.

4.1 Barns delaktighet

Delaktighet uppstår då en person är en del av en gemenskap som på ett ömsesidigt sätt tar hänsyn till sina medlemmar och aktivt involverar dem. Ur barnkonventionens synvinkel handlar delaktighet om förhållandet mellan offentliga gemenskaper för barn och vuxna, och

barns möjligheter att påverka dessa. Ömsesidighet är väsentligt i detta avseende i och med att barn inte kan påverka utan att bli informerade. (Oranen, 2008, s. 9).

Eva Melin (2013, s.6) kategoriserar barns delaktighet i tre skilda grupper: 1) delaktighet i rollen som medborgare, 2) delaktighet i kontrollen av det egna livet och 3) delaktighet i vardagslivet. I detta arbete är delaktighet i kontrollen av det egna livet främst av relevans. Melin (2013, s.6) skriver att personlig delaktighet, där barnets röst beaktas ger barn en upplevelse av inflytande över beslut som påverkar det egna livet. Hon (2013, s. 11–12) fortsätter med att förklara:

"I den personliga delaktighetsdiskursen ses barnet som kompetent att bedöma och fatta beslut i viktiga frågor som rör dess liv. Barnets röst ses i denna diskurs som fristående från föräldrarnas röster, vilket innebär att barnet kan ha en annan uppfattning än föräldrarna om vad som är bra för barnet".

Kärnan i delaktighet är upplevelsen – att kunna påverka och uppleva att omgivningen är lyhörd inför sådant som är viktigt för barnet (Institutet för hälsa och välfärd, 2021). Flöjt (2000, s. 20) skriver att ett delaktigt barn är ett *empowered* subjekt. Gretschel och Kiilakoski (2009, s. 13) belyser vikten av genuina strukturer som skapar förutsättningar för delaktighet och där delaktighet har faktisk inverkan på barnets situation. Oranen (2008, s.9) skriver att ju fler barn och unga kan påverka beslut, desto mer tros de vara delaktiga i den verksamhet som berör dem.

Det är viktigt att notera att barns närvaro inte innebär att barnet automatiskt upplever delaktighet. Vuxnas ansträngningar att involvera barnet kan heller inte tvinga fram barnets upplevelse av delaktighet (Hotari, Oranen, & Pösö, 2013, ss. 150-151). Delaktighet är inte en skyldhet, utan en rättighet (de Godzinsky, 2014). Barnet har därför rätt att avstå från att vara delaktig (Tulensalo, Kalliomeri, & Laimio, 2021, s. 19; Stenvall, 2018, s. 144) utan några negativa konsekvenser. (de Godzinsky, 2014).

4.2 Arnstein - A Ladder of Citizen Participation

Sherry R Arnstein skrev 1969 en inflytelserik artikel om medborgarnas delaktighet "*A Ladder of Citizen Participation*". Arnsteins teori har haft ett stort inflytande för uppfattningen av delaktighet och skapat en grund för senare teorier om delaktighet. Arnsteins (1969, s.216) tanke var att det finns en avgörande skillnad mellan att den tomma ritualen av deltagandet och den verkliga makten att kunna påverka beslut. Än idag kan man se samma tanke i delaktighetsdiskursen och dessutom även inom barnskyddet.

Arnstein beskriver sin teori i form av en trappa med åtta steg. Trappans nedre steg är 1) *manipulation* och 2) *therapy*. Dessa två steg beskriver nivåer av "icke-delaktighet" vars syfte är att ersätta genuin delaktighet. På dessa nivåer kan inte medborgarna påverka beslut, i stället strävar makthavarna att upprätthålla en förvrängd bild av delaktighet genom att "utbilda" eller "bota" medborgarna. Steg 3) *informing* och 4) *consultation* representerar symbolisk delaktighet där "have-nots" får en röst och blir hörda. På dessa nivåer saknar medborgarna makten att försäkra om deras åsikter kommer att faktiskt påverka beslut. När delaktighet är begränsat till dessa nivåer, finns det ingen uppföljning och därför ingen garanti för att ändra *status quo*. Steg 5) *placation*, är också en form av symbolisk delaktighet fast på högre nivå och där "have-nots" kan uttrycka sin röst men makthavarna behåller fortfarande rätten att fatta alla beslut. Längre upp på steget finns nivåer av medborgarmakt med ökande grad av inflytande i beslutsfattandeprocesser. Medborgare kan ingå ett 6) *partnership* som gör det möjligt för dem att förhandla och delta i beslutsfattandeprocesser tillsammans med makthavare. I de översta stegen, 7) *delegated power* och 8) *citizen control* har "have-nots" erhållit majoriteten av beslutsfattande platser, eller full ledningsmakt. (Arnstein, 1969, s. 217).

Arnsteins teori går att tillämpa även i andra kontexter eftersom de underliggande frågorna gällande delaktighet är i huvudsak samma som i andra arenor. "*Nobodies*" försöker bli "*somebodies*" med tillräckligt med makt att göra institutioner lyhörda för deras åsikter, ambitioner och behov. (Arnstein, 1969, s. 217). Inom barnskyddet kunde man se barn som "nobodies" och barnskyddet som "institutionen".

4.3 Hart - Ladder of Participation

Roger Hart utvecklade teorin om delaktighet, den så kallade *Ladder of Participation*, år 1992. Den bygger på Arnsteins teori "*A Ladder of Citizen Participation*" från 1969. Harts uppfattning var att den högsta formen av delaktighet uppstår då individer i ett samhälle (inklusive barn) kan initiera en förändring och bjuda in andra att medverka i samhällsfrågor som berör andra medborgare. Trots att modellen inte är den lämpligaste för barns delaktighet inom barnskyddet har Hart definierat flera punkter som har relevans och nytta även inom barnskyddet.

Originalmodellen föreställer en åtta-stegstrappa där varje stigande steg representerar en ökande nivå av barns delaktighet. De första tre stegen klassificeras som icke-förverkligad delaktighet. Mellan det första och tredje trappsteget har barnet egentligen ingen roll som

deltagare, dennes åsikter eller synpunkter har ingen betydelse. Hart kallar dessa trappsteg: 1) *manipulation*, 2) *decoration* och 3) *tokenism*. Det första steget *manipulation*, innebär att barn deltar i ett sammanhang utan att själva veta vad det går ut på. *Decoration* och *tokenism* liknar på varandra i det avseende att vuxna använder barns närvaro för sina egna intressen, exempelvis för att väcka positiva associationer till en verksamhet. Förbi det tredje steget börjar barns delaktighet ta form. I det fjärde steget 4) *assigned but informed*, ges barn information, vilket är en viktig förutsättning för delaktighet men är på egen hand otillräckligt på grund av att barnet egentligen har inga möjligheter att påverka ärendet i fråga. I det femte steget 5) *consulted and informed*, tar vuxna det övergripande initiativet men konsulterar barn i olika frågor. Barns egna åsikter kan då påverka beslut som verkställs av vuxna. Det sjätte steget 6) *adult-initiated shared decisions with children* handlar om att vuxna initierar olika frågor och beslutsfattandet är delat mellan barn och vuxna. I det sjunde steget 7) *child-initiated and directed* har barn möjlighet att ta egna initiativ och driva fram olika frågor. Det högsta och åttonde steget 8) *child-initiated shared decisions with adults* innebär att barn kan själva initiera frågor och tillsammans med vuxna fatta beslut, som övriga medborgare i samhället. (Hart, 1992, ss. 8-14).

I kontexten av barnskyddet kan steg fyra och fem överföras till barnskyddet i syfte att främja barns delaktighet. Enligt steg fyra och fem blir barn informerade och konsulterade i ärenden, deras åsikter beaktas i beslutsprocessen. Steg sju och åtta är inte möjligt att förverkliga fullständigt inom barnskyddet eftersom barn inte har rätt att bestämma eller fatta beslut på egen hand i barnskyddsärenden.

4.4 Shier - Pathways to Participation

Harry Shier har utgående från Roger Harts modell *Ladder of Participation* skapat en egen delaktighetsmodell som kallas *Pathways to Participation*. Shiers modell består av 5 nivåer, dessa är 1) barn blir lyssnade till, 2) barn får stöd att uttrycka sina åsikter, 3) barns åsikter tas på allvar, 4) barn är involverade i beslutsfattandeprocesser och 5) barn delar makt- och ansvar för beslutsfattande. Enligt Shier utgör tredje nivån det absoluta minimum som krävs för att uppnå kraven för delaktighet enligt barnkonventionen. (Shier, 2001, ss. 107, 109).

Det som är unikt i Shiers modell är att varje nivå börjar med en tre-stegs reflekterande utvärderingsprocess vars syfte är att bedöma om man uppfyller kraven för en viss nivå. Varje nivå i den tre-stegs reflekterande utvärderingen består av tre kritiska frågor (se tabell 1). Då

en nivå har uppfyllts är man redo att påbörja den reflekterande utvärderingsprocessen i nästa nivå.

Tabell 1 Shiers modell, skribenternas översättning

Nivå	1. Openings	2. Oppurtunites	3. Obligations
(1) Barn blir lyssnade till	Är vi redo att lyssna på barn?	Arbetar vi på ett sätt som gör att vi kan lyssna på barn?	Är det ett policykrav att lyssna på barn?
(2) Barn får stöd att uttrycka sina åsikter	Är vi redo att stödja barn att uttrycka sina åsikter?	Har vi olika idéer och aktiviteter som hjälper barn att uttrycka sina åsikter?	Är det ett policykrav att barn ska få stöd att uttrycka sina åsikter?
(3) Barns åsikter tas på allvar	Är vi redo att beakta barns åsikter?	Finns det förutsättningar i beslutsfattandeprocesser att beakta barns åsikter?	Är det ett policykrav att barns åsikter ska beaktas i beslutsfattandeprocesser?
(4) Barn är involverade i beslutsfattandeprocesser	Är vi redo att dela beslutsfattandeprocessen med barn?	Finns det något förfarande som gör att barn kan delta i beslutsfattande?	Är det ett policykrav att barn ska vara involverade i beslutsfattandeprocesser?
(5) Barn delar makt- och ansvar för beslutsfattande	Är vi redo att dela en del av den vuxna makten till barn?	Finns det något förfarande som gör att barn och vuxna delar makt och ansvar för beslut?	Är det ett policykrav att barn och vuxna delar makt- och ansvar för beslut?

Shier skriver att den första frågan (*openings*) representerar ett personligt åtagande att arbeta på ett visst sätt. Den andra frågan (*opportunity*) handlar om att identifiera de resurser som behövs för att kunna arbeta i linje med en viss nivå. Den tredje frågan (*obligation*) handlar om att etablera en överenskommen policy som återspeglar en praxis som är i linje med en specifik nivå. (Shier, 2001, s.110).

Shiers strävan är att de kritiska frågorna skulle vara användbara verktyg för professionella och organisationer som arbetar med barn (Shier, 2001, s. 116). Han skriver att frågorna inte bör ses som ja eller nej frågor. Det viktiga är att faktiskt stanna upp och reflektera över frågorna och därmed också delaktighetspraxisen i den egna verksamheten. Kauppinen m.fl. (2011, s. 82) skriver att för att vuxna skulle kunna stödja barns delaktighet behöver de lämplig utbildning och allt nödvändigt stöd för att kunna förverkliga barns delaktighet så bra som möjligt. Kauppinen har en viktig poäng, något som kunde beaktas då Shiers modell används inom barnskyddet.

4.5 Nigel Thomas perspektiv

Nigel Thomas (2002, refererad i Hotari, Oranen & Pösö, 2013, s. 153) kritiserar trappstegsmodeller eftersom delaktighet enligt honom är inte endimensionellt och heller inte något som finns lite, mycket eller ingenting alls. Thomas (2002, refererad i Hotari, Oranen & Pösö, 2013, s. 153) tänker att delaktighet är uppdelat i olika dimensioner, vars relationer kontinuerligt förändras och påverkar upplevelsen av delaktighet.

Den första dimensionen innefattar möjligheten att fritt välja om man önskar att delta i en viss process, även Araneva (2010, s. 61) stödjer denna tanke. Den andra dimensionen är tillgång till information om processer, egna rättigheter och den egna rollen. För det tredje finns möjligheten att påverka beslutsprocessen, exempelvis att kunna påverka vad som behandlas och vem som deltar i en process. Den fjärde dimensionen är möjligheten att uttrycka sig och prata om sina tankar och åsikter. Den femte dimensionen är tillgång till hjälp och stöd för självuttryck. Den sjätte dimensionen är barnets förmåga att fatta självständiga beslut. (Hotari, Oranen, & Pösö, 2013, s. 153).

Likasom Hart anser även Thomas att barn bör vara informerade och ha möjlighet att påverka beslutsprocesser. Däremot har Thomas, till skillnaden från Hart, beaktat individuella skillnader hos barn och hur dessa kan påverka barns delaktighet. Exempelvis kan vissa barn utan större svårigheter forma och uttrycka sina åsikter medan andra kan vara i behov av stöd för självuttryck. Att inse skillnaderna mellan barn är krävande. Ålder och utvecklingsnivå kan i viss mån indikera hur barns delaktighet kan stödjas men det anger inte tydligt hur man ska arbeta med ett visst barn. (Hotari, Oranen, & Pösö, 2013, ss. 154, 157).

Hur mycket tid professionella lägger på att stödja barns delaktighet och lära känna barnet kan även reflektera den barnsyn som professionella har. Thomas skriver att barn och unga som lämnas utanför beslutsprocesser kan reflektera ett otillräckligt förtroende för barns delaktighet. Barns upplevelse av att inte bli hörda minskar barns intresse att vara delaktiga. Detta skapar en situation där både barnet och den vuxna har inga förväntningar på att barnet ska delta i processen. (Hotari, Oranen, & Pösö, 2013, s. 156). Således kan en ond cirkel av utelämnning skapas.

4.6 Socialpedagogiskt delaktighetsperspektiv

Det socialpedagogiska delaktighetsperspektivet förankras i idéer om jämlikhet och demokrati (Nivala & Ryyänen, 2013, s. 9). I samband med dessa idéer innebär delaktighet

att tillhöra, vara, leva och handla i anslutning till andra människor, något som anknyter till människans grundläggande sociala natur. Delaktighet kräver att man tar ansvar och engagerar sig i åtgärder för att förbättra gemensamma problem. Fysiskt deltagande kan främja upplevelsen av delaktighet men är inte synonymt med det. (Nivala & Ryynänen, 2013, s. 26). Nivala och Ryynänen (2013, s.27) tycker att deltagande är nödvändigt för att delaktighet skall kunna förverkligas.

4.7 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter är ett rättsligt bindande internationellt avtal vars innehåll omfattar 54 artiklar om barns grundläggande rättigheter. Barnkonventionen är alltså ett dokument över mänskliga rättigheter för barn, som anslutna stater är skyldiga att garantera och efterfölja. (United Nations, 1989).

Barnkonventionen är en produkt av ett långtidsarbete med barnets rättigheter. Rötterna kan spåras tillbaka till första världskriget, då Eglantyne Jebb (1876–1924), en brittisk socialreformator publicerade bilder på svältande barn i krig. Hennes arbete blev snabbt uppmärksammat och hyllat. Därefter formade Jebb organisationen Rädda Barnen och inom den utfärdades Genève-deklarationen (1948) som innehöll principer för barns rättigheter. I deklarationen fastställdes att barn har bland annat rätt att erhålla akuthjälp, före någon annan. (Hammarberg, 1990, s. 98).

År 1959 kan ännu ett stort steg för barns rättigheter urskiljas - nämligen FN:s deklaration om barnets rättigheter. Fram tills dess hade försöken att utforma barns rättigheter ännu enbart fokuserat på barns behov av skydd och omsorg. År 1970 diskuterade FN möjligheten att forma en konvention för barns rättigheter som skulle vara rättsligt bindande för alla medlemsstater. Under denna period fick även allmänheten större medvetenhet för barns behov av delaktighet, detta skulle i sin tur påverka utformandet av konventionen. (Hammarberg, 1990, s. 98). År 1979 började FN:s generalförsamling arbeta med formulerandet av en konvention för barnets rättigheter. Den blev färdig 1989 och trädde i kraft 2 september 1990 (United Nations, 1989).

Finland ratificerade barnkonventionen år 1992 och anslöt sig därav till att förverkliga barnets rättigheter för alla barn som bor i Finland (Institutet för hälsa och välfärd, 2022). Eftersom barnkonventionen har införlivats i den finländska nationella rätten är konventionens innehåll, i den mån den avser lagstiftningsområdet, direkt bindande för myndigheter och domstolar. En stat som förbinder sig till barnkonventionen är dessutom skyldig att revidera

den allmänna lagstiftningen så att den stämmer överens med konventionens bestämmelser. I Finland reviderades bland annat barnskyddslagen (Institutet för hälsa och välfärd, 2022).

Under barnkonventionen kan också nämnas det senaste tillägget, nämligen konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som FN antog år 2006. Syftet med detta komplement är att försäkra att personer med funktionsnedsättningar kan åtnjuta alla mänskliga rättigheter på samma villkor som alla andra. (Institutet för hälsa och välfärd, 2022).

4.8 Barnkonventionens artikel 3 och 12

Enligt artikel 3 i barnkonventionen (1989) ska vid alla åtgärder som rör barn i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa och i artikel 12 framgår att barn har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska dessutom tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. I detta arbete är båda artiklarna av särskild relevans eftersom arbetets fokus är barns rätt till delaktighet i barnskyddsprocessen.

Delaktighet och behovet av skydd ställs ofta mot varandra på grund av uppfattningen att barnets behov av skydd och rätt till delaktighet är oförenligt (Eriksson & Näsman, 2011, s. 12). Utifrån följande kapitel kan man konstatera att bakom ett sådant resonemang finns det en uppfattning att barn är oförmögna och mycket sårbara, varför delaktighet i en vuxendominerad- och styrd värld anses som olämpligt och till och med skadligt. Barnrättskommittén (2009) har försäkrat att artiklarna 3 och 12 är grundläggande principer som kompletterar varandra. Detta reflekterar en annan syn på barnet, nämligen en som erkänner att barn har en betydelsefull roll i beslut som rör dem.

Artikel 12 har också utsatts för ytterligare granskning och problematisering. Eriksson och Näsman (2011, s. 23) skriver att barns delaktighet begränsas om barnets ålder och mognad har inverkan på hur barnets åsikter beaktas. Kördel och Brunnberg (2017, s. 68) och Lansdown (2010, s. 12) definierar begreppet mognad som barnets förmåga att förstå och bedöma konsekvenserna av olika beslut. Utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv kan barns mognad förstås som ett utvecklingshändelseförlopp fördelat i olika påförhand bestämda faser. Kördel och Brunnberg (2017, s. 68) anser att det vore olämpligt att bedöma barnets mognad utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv eftersom mycket annat än bara barnets ålder avgör barnets förmåga att förstå och utvärdera sakfrågor. Lansdown (2005, ss. 24-27) skriver att faktorer såsom information, erfarenhet, sociala och kulturella förväntningar och graden av stöd påverkar hur barns förmågor utvecklas. Ännu en viktig

faktor som behöver beaktas är att barns förmågor utvecklas individuellt (Redding, 1993, s. 726), varför ett utvecklingspsykologiskt perspektiv är inte att föredra när barns mognadsnivå evalueras.

4.9 Barnsyn – barn som skyddade objekt eller aktiva subjekt?

För att kunna förstå den barnsyn som råder idag behöver vi återigen diskutera historien av barnkonventionen. Eglantyne Jebb, grundaren av Rädda Barnen, arbetade med barns rättigheter utifrån ett skydds- och omsorgsperspektiv. Många barn led enormt i krig, därav Jebbs försök att försäkra att humanitär hjälp prioriterade barn. Hennes arbete inom Rädda Barnen ledde till Genève-deklarationen, vars syfte var att skapa internationellt samförstånd kring barns rätt till skydd (Kördel & Brunnberg, 2017, s. 59).

Till näst tog FN led och efter att ha antagit deklarationen för de mänskliga rättigheterna år 1959 utökades denna med ett komplement som var deklarationen för barnets rättigheter. I likhet med Genève-deklarationen framhölls barnets behov av skydd även i deklarationen för barnets rättigheter. Däremot innehöll den nya deklarationen dessutom barns rätt till social välfärd, säkerhet och utveckling (Kördel & Brunnberg, 2017, s. 60). I förordet till deklarationen för barns rättigheter står att barn är berättigade till de mänskliga rättigheterna men att barn *”by reason of his physical and mental immaturity, needs special safeguards and care”* (UN - United Nations, 1959), ett anförande som reflekterar ett utvecklingspsykologiskt perspektiv på barns behov av skydd (Melin, 2013, s. 12).

Då arbetet med FN:s konvention om barnets rättigheter tog fart lämnade Polen år 1978 ett förslag på ett utkast (Kördel & Brunnberg, 2017, s. 60). Detta förslag skulle vara avgörande för barnets ställning eftersom det reflekterade en ny syn på barnet som ett aktivt subjekt. Tidigare barnrättsdokument baserades på den traditionella pedagogiken (i likhet med det utvecklingspsykologiska perspektivet) vari barn betraktades som skyddsobjekt beroende av vuxna (Ang, o.a., 2006, s. 27). Polens utkast tar avstamp i ett nytt pedagogiskt perspektiv som var inspirerat av det pedagogiska förhållningsättet av Janusz Korczak (1878–1942).

Korczak var en polsk läkare, filosof och pedagog. Hans syn var att barn, i likhet med Qvortrups (1994, s. 4) begrepp *being*, är fulländade människor här och nu, med inneboende kapacitet att vara aktiva sociala aktörer. Han ansåg att pedagogiska moment inte ska domineras av vuxnas högre maktpositioner men i jämlik dialog mellan barn och vuxna. Korczak utövade sin filosofiska ståndpunkt i praxis på ett barnhem för föräldralösa barn. I

barnhemmet infördes en självstyrelse och till och med en domstol vari barn och vuxna hade jämlika positioner. (Ang, o.a., 2006, ss. 27-28).

Det polska utkastet byggde alltså på idéer om demokrati, jämlikhet och delaktighet. Inom samma tidsram i barnforskningen växte fram företeelsen om barns subjektivitet och aktörskap. (Kördel & Brunnberg, 2017, s. 60). Inte långt efter att barnkonventionen trädde i kraft etablerades dessutom en ny forskningsgren inom barnforskningen, nämligen barndomssociologin. Utifrån ett barndomssociologiskt perspektiv är barn, även mycket små barn och spädbarn, kompetenta sociala aktörer vars subjektiva upplevelse har ett centralt värde. (Skolverket, 2010, ss. 10-11).

Således har barnsynen utvecklats från att betrakta barn som skyddsobjekt till delaktiga subjekt. Däremot kvarstår det gamla synsättet ännu idag (Kördel & Brunnberg, 2017, s. 18; Halldén, 2009, s. 7; UN Committee on the Rights of the Child (CRC), 2005, ss. 6–7) trots att nästan hela världen har förbundit sig till barnkonventionen. Detta har i sin tur konsekvenser för barns delaktighet inom barnskyddet.

5 Delaktighet inom barnskyddet

Forskning visar att barn inom barnskyddet vill vara delaktiga i planering och beslut som berör deras liv (Bijleveld, Vetten, & Dedding, 2020; Nunes, 2021). Barn har rätt att vara delaktiga i sina egna ärenden men dessvärre förblir de ofta utanför. I detta kapitel undersöks olika perspektiv på delaktighet och hur delaktighet inom barnskyddet ser ut idag. Kapitlet avslutas med en sammanställning av olika förutsättningar för delaktighet.

5.1 Barnskyddets principer gällande delaktighet

Inom barnskyddet ska barnet bemötas som ett subjekt med rättigheter och vars erfarenheter, åsikter och önskemål beaktas oavsett barnets ålder eller utvecklingsnivå (Araneva, 2016, s. 195). Den professionella ska alltid informera barnet om barnets rätt till delaktighet och vad det innebär i praktiken. Delaktighet ska vara öppet, ärligt och ansvarsfullt. Ett etiskt förhållningssätt möjliggör en genuin och meningsfull delaktighet. (Kauppinen, o.a., 2011, s. 78). I detta kapitel presenteras fyra principer för barns delaktighet inom barnskyddet; laglig grund, frivillighet, professionellas förhållningssätt och interaktion med barnet.

Laglig grund

Utifrån ett rättsligt perspektiv är barns delaktighet en juridisk rättighet som staten är skyldig att efterfölja (Pajulammi, 2014, s. 142). Enligt Finlands grundlag (731/1999, 6 §) har barn rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Finland har också förbundit sig till FN:s konvention om barns rättigheter (1989) som fastställer att barn har rätt att höras i alla frågor som rör barnet. Enligt barnskyddslagen (417/2007, 5 §) ska ett barn enligt sin ålder och utvecklingsnivå tillförsäkras rätten att få information i ett barnskyddsärende som rör barnet och möjligheten att framföra sina åsikter i ärendet.

Professionella ska fästa särskild uppmärksamhet till barnets åsikter och önskemål vid beslutsfattning. I kapitlet om delaktighet i barnskyddslagen (417/2007, 20 §) stadgas att barnets åsikter och önskemål måste utredas och beaktas. Barn som har fyllt 12 år ska ges möjlighet att bli hörda i ärenden som berör dem (Barnskyddslag 417/2007, 20 §). Yngre barn har inte rätt till juridiskt hörande men enligt barnskyddslagen (417/2007, 5 §) ska alla barns åsikt utredas. Barnet är alltid part i sitt eget barnskyddsärende, vilket ger barnet rätt att delta i beslutsprocessen och påverka innehållet i beslut oavsett sin ålder (Araneva, 2010, s. 187). Enligt socialvårdslagen (1301/2014, 32 §) ska barnets åsikter och önskemål beaktas särskilt vid beslut. Barns åsikter beaktas vid bedömningen av socialvårdsbehovet.

Barnet ska ges möjlighet, med hänsyn till ålder och utvecklingsnivå, att få information om ärendet som rör barnet och att kunna uttrycka sina åsikter och önskemål. Barnets åsikt ska utredas på ett finkänsligt sätt så att det inte leder till onödig olägenhet i relationerna mellan barnet och dess föräldrar eller andra närstående. Sättet att utreda barnets åsikter och åsikternas huvudinnehåll antecknas i barnets klienthandlingar. Enligt förvaltningslagen (434/2003, 34 §, 35 §) ska ett barn eller barnets intressebevakare höras, om detta är nödvändigt med hänsyn till barnets fördel eller för att ärendet skall kunna utredas. I samband med att åsikten utreds får inte barnet tillges sådan information som kan äventyra dess utveckling eller som strider mot något annat mycket viktigt privat intresse för barnet (Socialvårdslag 1301/2014, 32 §).

Frivillighet

Delaktighet baseras på frivillighet, vilket innebär att barn ska ha möjlighet att lämna verksamheten när som helst. Det är viktigt att komma ihåg att barn kan vara delaktiga även om de inte fysiskt deltar i ett möte. (Kauppinen, o.a., 2011, ss. 4, 8). Barnets rätt att välja att

inte uttrycka sin åsikt ska respekteras. Barn ska inte pressas att bilda sig eller uttrycka sin åsikt bara för att till exempel processens laglighet kräver det. (Araneva, 2016, s. 192).

Förhållningssätt

Det är viktigt att professionella förstår sin roll i att möjliggöra barns delaktighet och visar ett verkligt intresse för det barn vill berätta. Professionella ska vara villiga att lära sig och utvecklas hela tiden för att kunna garantera bättre möjligheter för barns delaktighet. Professionella har dessutom ett ansvar gentemot barn att hålla sina löften. Deras arbete ska vara förtroendefullt och konsekvent. (Kauppinen, o.a., 2011, s. 78). Barnets rätt till självbestämmanderätt ska också respekteras (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 98).

Interaktion med barnet

I ett barnskyddsärende bör professionella sträva efter en naturlig och pågående dialog med barnet. Interaktionen bör alltså inte vara endast en "steg-för-steg"-utredning om barnets åsikt. (Araneva, 2010, s. 186). För att kunna vara delaktig måste barnet få information om den pågående barnskyddsprocessen, kunna fritt uttrycka sin åsikt och behandlas med respekt (Kauppinen, o.a., 2011, s. 78; Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 18). Det är avgörande att den professionella respekterar barnets rätt att bli hörd och tagen på allvar, särskilt då förvaltningsbeslut har en betydande och varaktig effekt på barnets personliga liv långt framöver. (Hakalehto & Toivonen, 2016, s. 191). Professionella ska förklara för barnet varför dennes åsikt tillfrågas och hur dennes åsikt beaktats vid beslut. Barnet ska också veta varför det kanske inte gick att agera utifrån dennes åsikt. (Pajulammi, 2014, s. 143). Det ska också klargöras för barnet hur mycket de kan påverka beslutsfattandet i ett barnskyddsärende och vem fattar de slutliga besluten. Barn ska ha möjlighet att vara med från början av processen och ha verkliga möjligheter att påverka arbetets innehåll och tillvägagångssätt. (Kauppinen, o.a., 2011, s. 78).

5.2 Brist på delaktighet

I detta kapitel presenteras resultat från finska och internationella forskningar som har granskat barns delaktighet inom barnskyddet. Litteratursökningen för denna del bestod av sökorden *barnskyddet* och *delaktighet*. Ingen sökkombination har således varit inriktad på att finna sökresultat som behandlar barns bristande delaktighet inom barnskyddet. Trots det består hela litteratururvalet av studier som presenterar att det mer eller mindre råder brist på

delaktighet. Det är viktigt att lyfta fram skribenternas eventuella partiskhet i urvalet av litteraturen så att läsaren kan bättre bedöma arbetets tillförlitlighet. Eftersom arbetets syfte är att främja barns delaktighet genom intressebevakning inom barnskyddet har artiklar som behandlar bristande delaktighet särskild relevans. Brist på delaktighet inom barnskyddet kan tyda på att barn inte förordnas intressebevakare när de är i behov av det. Det kan till och med vara svårare för socialarbetare att bedöma barns behov av intressebevakning om inte barnet är delaktigt i barnskyddsärendet. Litteratururvalet har visat att det finns en samhällelig diskurs om barns brist på delaktighet och dessutom visar forskning (Toros, 2020, s. 1) att delaktighetspraxisen inom barnskyddet har varit bristfällig under en lång tid.

Barns delaktighet enligt forskning

Alla studier som har granskats tyder på att barns delaktighet inom barnskyddet förverkligas i liten grad eller inte alls. I en finländsk studie (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, ss. 114-115) visades att barn placerade i fosterfamiljer hade upplevt att socialarbetarna inte lyssnade på dem. Forskningens urval bestod av åtta barn i åldrarna sju till 17. Barnens upplevelser varierade, vissa kände att de hade möjlighet att vara delaktiga om de så önskade medan andra upplevde att de lämnades utanför beslutsprocesserna. Författarnas konklusion är att barns delaktighet inom dessa kontexter var otillräckligt. Barn önskade att förstå sin situation, bli hörda och delaktiga i de ärenden som berörde deras liv. I en annan finsk studie av de Godzinsky (2014, s. 81) visade forskningens resultat att barns delaktighet inte verkade uppnå den nivå som barnskyddslagen kräver.

I Tyskland utförde Rita Ritcher Nunes (2021) en studie om barn som hade placerats utanför hemmet och deras upplevelser av delaktighet. Urvalet bestod av 28 barn mellan tio till 17 år och kriteriet för deras medverkan var att de skulle ha varit utsatta för eller erfårit våld i hemmet och att de var klienter i barnskyddet. Resultatet visade att barns upplevelser varierade precis som i den förstnämnda finska forskningen. De barn som upplevde att deras delaktighet var begränsat beskrev att bristen på delaktighet relaterade till de beslutsfattandeprocesserna. För barnen var det mycket viktigt att vara med och bestämma saker som berörde deras placering.

Karmen Toros (2020) genomförde en systematisk litteraturstudie där hon inkluderade 12 referensgranskade artiklar mellan åren 2006 – 2017 från olika länder (bland annat Irland, England, Australien och Österrike) som behandlade barns delaktighet i barnskyddets beslutsfattandeprocesser. Toros sammanställning visar att barn har i regel få möjligheter till delaktighet eftersom deras röster i beslutsfattandeprocesser inkluderas mycket snävt eller

ingenting. Nunes (2021, s. 8) argumenterar att barns brist på delaktighet inom barnskyddsprocesser kan öka känslan av misstro hos barn och till och med öka barnets sårbarhet. Toros lyfter även fram tanken att barns brist på delaktighet skapar en ond cirkel av uteslutning eftersom barn drar sig undan då de upplever att deras åsikt och upplevelse är ointressant för vuxna. Barns upplevelser av att vara exkluderade från processer och ärenden som har avgörande verkan i deras liv leder till att barn känner sig osedda, oförstådda och förbisedda (Falch-Eriksen, Toros, Sindi, & Legtme, 2021) Det är alla barns rätt att vara delaktiga i beslut enligt barnkonventionen. Eftersom alla de länder som har inkluderats i denna undersökning har ingått avtal med och ratificerat barnkonventionen har deras allmänna lagstiftning och barnskyddslagstiftning reviderats så att barn inkluderas i alla ärenden som berör dom. Tyvärr visar denna undersökning att lag inte har översatts till handling.

Orsaker för brist på delaktighet

I en finsk studie kopplades hinder för barns delaktighet inom barnskyddet till resurser (personaldimensionering och tidsbegränsningar), organisatoriska arrangemang (otydlig ansvarsfördelning mellan socialarbetare), prioriteringar i arbetsvanor och etik (konflikten mellan barns skyddsbehov och delaktighet) samt brister i yrkesskicklighet och personliga egenskaper hos socialarbetare (exempelvis oförmåga att tala på barnets kognitiva och språkliga nivå) (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 121).

Aula (2011, s. 35) talar om att vuxnas brådska kan hindra förverkligandet av barns delaktighet. Hennes resonemang liknar det som Pölkki m.fl. (2012, s. 121) beskriver som brist på resurser, i synnerhet relaterat till tidsbegränsning. Faktorer som berör resurser kan också kompletteras med det som de Godzinsky (2014, s. 81) lägger fram i sin forskning. Enligt henne behövs mer resurser för att utreda små barns åsikter eftersom det ofta krävs andra tillvägagångssätt vid sidan av traditionellt meningsutbyte för att kunna förstå småbarns upplevelser och känslor.

Bolins (2018, s. 1) uppfattning är att prioritering av riskhantering och en otillräcklig förståelse för vad delaktighet innebär begränsar barns delaktighet inom barnskyddet. Falch-Eriksen, Toros, Sindi och Legtme (2021, s. 7) fann i sin forskning att personalomsättning och en oklar förståelse bland arbetarna och deras roller leder till bristande möjligheter att förverkliga barns delaktighet på ett adekvat sätt. Resultat från Biljevalds m.fl. (2013) forskning visar att yrkesprofessionella är osäkra över sin egen kompetens och hur de ska förverkliga barns delaktighet. Vuxnas bristande interaktionsförmåga med barn utgör också

ett hinder för delaktighet (Aula, 2011, s. 35). Bolin (2018, s. 1) lyfter även fram att sociokulturella perspektiv på barn som sårbara och i behov av skydd sätter gränser för barns medverkan och möjlighet till inflytande i barnets egna ärenden. I andra studier presenteras att konflikten mellan barns behov av skydd och rätt till delaktighet har negativa effekter för barns delaktighet inom barnskyddet (Vis, Holtan, & Thomas, 2012, ss. 13-14; Bijleveld; Bunders-Aelen; & Dedding, 2019, s. 6; Toros, 2021, ss. 7-8).

En annan faktor som skapar hinder kan relateras till en kombination av kategorierna arbetsvanor och organisationella arrangemang. de Godzinsky (2014, s. 82) skriver att dokumenteringspraxisen inom barnskyddet är insufficient. Utgående från datamaterialet i hennes forskning kunde hon inte avgöra om professionella inte utreder barns åsikter eller om de låter bli att dokumentera dem. Oavsett vilket alternativt det är uttrycker de Godzinsky att professionella inte verkar ta barnet och dennes åsikter på allvar. Hon berättar också att barn som riskerar att bli omhändertagna får begränsad information och förväntas uttrycka sin fullständiga åsikt trots att de vet lite om ärendet i fråga. Det är också enligt de Godzinsky (2014, s. 82) problematiskt att förvaltningsrätterna förlitar sig på att socialväsendet har utrett barnets åsikt på ett adekvat sätt utan att känna till socialarbetarnas tillvägagångssätt.

Övriga hinder som framträder i litteraturen berör vuxnas förhållningssätt och attityder. Aula (2011, s. 35) beskriver en auktoritativ attityd som utmärks av att *vuxna vet bäst*. Detta kan påverka den vuxnas förhållningssätt gentemot barn i negativ riktning. Vuxnas egna intressen kan också skapa barriärer för barns delaktighet. Laakso, Marjomaa och Peltoniemi (2012, s. 11) beskriver en situation inom barnskyddet där barns åsikt låter blir att efterfrågas ifall den inte stödjer den vuxnes egna synpunkter. Ett annat exempel som begränsar barns delaktighet är vuxnas uppfattning att det inte är nödvändigt att inkludera barn i barnskyddsärenden, något som framkom i en norsk studie (Vis, Holtan, & Thomas, 2012, s. 13).

En sista aspekt är ett alltför juridiskt förhållningssätt gentemot barns delaktighet. Enligt barnskyddslagen (417/2007, 20 §) ska barn som fyllt 12 år ges tillfälle att i enlighet med 34 § i förvaltningslagen (434/2003) att bli hörd i ärenden som berör barnet inom barnskyddet. I praktiken har det ofta inneburit att barn under 12 år har inte haft möjlighet att vara delaktiga i sitt eget barnskyddsärende (Oranen, 2008, s. 8). Samma fenomen framkommer i Pölkki, Voranen, Pursiainen och Riikonens (2012, s. 119) forskning där en av forskningspersonerna (en socialarbetare) berättar att delaktighet för barn under 12 år är sällan förverkligat.

5.3 Förutsättningar för delaktighet

Det råder bristande forskning om vilka förutsättningar som krävs för att uppnå barns delaktighet genom intressebevakning inom barnskyddet. I arbetet undersöks i stället förutsättningar som ligger till grund för barns delaktighet i barnskyddsärenden, utan koppling till intressebevakning. Resultatet speglas i kontexten av intressebevakarens arbete inom barnskyddet i analysdelen. I kapitlet presenteras olika teman som utifrån litteraturvalet har visat sig vara viktiga förutsättningar. Förverkligandet av barns delaktighet vilar på vuxnas ansvar. Det är vuxnas ansvar att skapa de bästa möjliga förutsättningarna för barn att kunna uttrycka sina åsikter och ha inflytande (Lansdown, 2010, s. 12).

Kördel och Brunnberg (2017, s. 69) har sammanställt utifrån ett dokument utfärdat av FN:s kommitté för barns rättigheter (2009) 8 punkter som är viktiga i förverkligandet av barns delaktighet och som passligt nog omfattar alla de punkter som vi har behandlat i detta kapitel. Dessa är 1) transparens: barn förstår vilket sammanhang de uttalar sig i, 2) frivillighet: barn har rätt att uttrycka sin åsikt men kan välja att inte göra det, 3) respekt: för barnets bidrag och kompetenser, 4) relevans: för barns liv här och nu, 5) barnanpassat: en tillgänglig miljö och barnvänlig kommunikation, 6) inkluderande: barn med olika behov och förutsättningar har möjlighet att vara delaktiga, 7) understödda av utbildning: vuxna utvecklar färdigheter så att de kan underlätta barns delaktighet, 8) säkert och riskmedvetet: vuxna ser till att barn kan uttrycka sin åsikt säkert och att risken för barn att drabbas av negativa konsekvenser på grund av sitt deltagande minimeras.

En förtroendefull relation och fungerande kommunikation

En central aspekt i förverkligandet av barns delaktighet inom barnskyddet är den personliga relationen mellan barnet och socialarbetaren (Thomas, 2002, refererad i Hotari, Oranen, & Pösö, 2013, s. 164). Barn anser att en fungerande kommunikation är grunden för en förtroendefull klientrelation och kommer gärna överens med sin socialarbetare hur de skall kommunicera med varandra på bästa sätt (Bijleveld, Vetten, & Dedding, 2020, s. 706). Då barn och socialarbetare har ett överenskommet sätt att kommunicera känner barn sig mer bekväma att vara delaktiga i barnskyddsprocesser (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 115).

Delaktighet kan endast förverkligas om barn känner sig trygga, bekväma och är dessutom uppmuntrade till medverkan (Kauppinen, o.a., 2011, s. 80). Vuxna ska vara trygga och förtroendefulla aktörer och delaktighet ska inte äventyra barnets säkerhet (Tulensalo,

Kalliomeri, & Laimio, 2021, s. 19). Barn vill att vuxna är lyhörda och intresserade av barnets angelägenheter (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 113; Nunes, 2021, s. 11). En genuin dialog är därför avgörande för barns upplevelse av delaktighet (Tulensalo, Kalliomeri, & Laimio, 2021, s. 7). I en förtroendefull relation kan barnet fritt uttrycka sina åsikter (Bijleveld; Dedding; & Bunders-Aelen, 2013, s. 136) och lita på att professionella tar vara på barnets åsikter (Araneva, 2016, s. 194).

Barn upplever också att det är viktigt att träffa sin socialarbetare tillräckligt ofta för att lära känna varandra bättre (Lauri, Toros, & Lehtme, 2021, ss. 219-220). Dessutom upplever barn att socialarbetarens tystnadsplikt utgör grunden för en förtroendefull klientrelation. (Lauri, Toros, & Lehtme, 2021, ss. 219-220). Den professionellas transparens är mycket viktigt i denna aspekt eftersom många gånger får vuxna i barnets närmiljö också kännedom om innehållet i barnets och socialarbetarens diskussioner (Araneva, 2016, s. 194). För en förtroendefull relation är det därför viktigt att informera barnet vad som kommer att förmedlas vidare, till vem och varför.

Erhålla information och kunna förstå den

För att barn skall kunna vara delaktiga i barnskyddsprocesser behöver de tillges information som relaterar till deras barnskyddsärende (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 109). Att få tillräckligt med information är väsentligt för att barn ska kunna forma sina egna åsikter och påverka beslut på ett adekvat sätt (Nunes, 2021, s. 7). Med hjälp av information kan barn också avväga om det är tryggt och meningsfullt att delta (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 109).

I en finsk studie (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 115) framkom att barn placerade i fosterfamiljer ansåg att förutsättningar för delaktighet var tillgång till information och att kunna förstå den. Det var viktigt för dem att veta varför de hade placerats och vad som kommer att hända i deras närmaste framtid. I Spanien utfördes en liknande studie (Pastor, Balsells, Vaquero, Mateo, & Ciurana, 2020, s. 8) som visar att barn placerade i fosterfamiljen värdesätter information om orsakerna till placeringen och deras framtida situation.

Socialarbetare har rapporterat att det är en utmaning att förklara barnskyddsprocessen för barn, eftersom den omfattar svåra koncept (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 120). Det är viktigt att professionella använder sådana uttryckssätt som barnet förstår, annars kan missuppfattningar lätt uppstå (Kauppinen, o.a., 2011, s. 17). Den vuxna kan alltså

inte förvänta sig att barnet förstår alla de termer och processer som ingår i barnskyddspraxisen utan att bryta ner dessa i mer simplifierade versioner (Skivenes & Strandbu, 2006, s. 17; Araneva, 2016, s. 207).

Professionella har en viktig roll i förverkligandet av barns delaktighet. De ska kunna informera barn på ett adekvat sätt. Det innebär att informera barnet om de olika möjligheterna att delta, att förbereda barnet genom att ange vilka förväntningar eller krav som är inblandade i deltagandet och även genom att i efterhand reservera tid för att gå igenom och förklara allt som barnet har sett eller hört. (Korpinen, 2008, s. 169).

Balans mellan behovet av skydd och rätten till delaktighet

Eriksson och Näsman (2011, s. 12) argumenterar mot den brett förekommande uppfattningen att delaktighet och barnets behov av skydd är oförenligt. De påstår att delaktighet är en del av barnets omsorg. Kördel och Brunnberg (2017, s. 39) anser att delaktighet tjänar också som ett sätt att skydda barn från utsatta situationer. Enligt Lansdown (2005, s.40; 2010, s.18) kan ett överbeskyddande förhållningssätt öka barns sårbarhet om vuxna låter bli att utrusta barn med den information de behöver för att göra medvetna val i sina liv. Att hitta balansen kan vara särskilt svårt inom barnskyddet. Barn har rätt till både särskilt skydd och delaktighet i frågor som rör barnet. Dessa två rättigheter får inte ersätta varandra eller tillämpas i hierarkisk ordning. (de Godzinsky, 2014, s. 84). En socialarbetare är skyldig att skydda barnet och se till att barnskyddsprocessen inte utgör en ytterligare belastning för barnet. Barnskyddsprocesserna kan till sin natur vara överväldigande och skapa ångest för barnet. Därför kan det vara en utmaning för socialarbetaren att lyckas balansera barnets behov av skydd och barnets rätt till delaktighet. (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 111).

Barns perspektiv

Barns perspektiv är ett begrepp som relaterar till barnets subjektiva upplevelse, alltså ett inifrånperspektiv som endast barnet kan förmedla. Barns delaktighet förutsätter att vuxna ger utrymme för barns perspektiv (Kördel & Brunnberg, 2017, s. 14). I praktiken innebär det att barnet har möjlighet att uttrycka sin åsikt och bli förstådd. Barnet är expert över sin egen upplevelse och utan att lyssna på barnets perspektiv kan ingen vuxen veta vad barnets känslor och önskningsar är (Tulensalo, Kalliomeri, & Laimio, 2021, s. 19). Dock skall man inte glömma att vuxna förstår barnets perspektiv utifrån sitt eget perspektiv och den vuxnas egen barnsyn påverkar dessutom hur barnets perspektiv uppfattas.

Begreppet barnsyn kan också relateras till ett begrepp som man till skillnad från barns perspektiv, kallar barnperspektiv. Kördel och Brunnberg (2017, s. 14) förklarar att ett barnperspektiv handlar om vuxnas barnsyn och hur den påverkar vuxnas förståelse av och förhållningssätt till barn. För att komma så nära barnets perspektiv som möjligt behöver vuxna vara medvetna av sin egen barnsyn och främja förutsättningar som möjliggör att barn kan i en trygg och uppmuntrande miljö uttrycka sina åsikter (Kördel & Brunnberg, 2017, ss. 69,106). För att närma sig barnets perspektiv är det viktigt att respektera barnets verklighet utifrån en kontextuell förståelse av deras inre världsuppfattning. Det innebär att respekten för barns världssyn är central när man försöker förstå barnets perspektiv. (Skivenes & Strandbu, 2006, s. 13).

Korpinen skriver att institutionella strukturer inte är flexibla och ger inte utrymme för barns narrativ (Korpinen, 2008, s. 180). För att öka barns delaktighet bör barn få bättre möjligheter att uttrycka sina egna önskemål, antingen direkt eller genom en förmedlare (Korpinen, 2008, s. 198). Araneva (2016, s. 185) skriver att det är att föredra att barnets upplevelser förmedlas direkt från barnet och inte genom några mellanhänder för att det kan leda till eventuella felaktiga tolkningar eller förvrängningar av barnets åsikter.

Barnets perspektiv är väsentligt och styrande i barnskyddsprocessen. Med det sagt behöver professionella alltid utvärdera frågorna som de ställer till barn. Det finns situationer där barn har varit involverade i frågor som de inte ville diskutera, exempelvis frågor gällande ekonomi och innehållet i föräldrabråket, eller blivit överväldigade av mycketsvåra frågor (Bijleveld, Vetten, & Dedding, 2020, s. 701). Det är viktigt att professionella är lyhörda för barnets perspektiv men samtidigt måste den vuxna kritiskt utvärdera balansen mellan vad utifrån ett barn- respektive ett vuxenperspektiv är nödvändigt att diskutera (Stenvall, 2018, ss. 141-142).

Barnets bästa

Barnets bästa är ett omfattande begrepp som kan tolkas utifrån många olika perspektiv (Araneva, 2016, s. 196; Högberg, 2007, ss. 92-120). I barnskyddslagen (417/2007, 4 §) förklaras att vid bedömningen av barnets bästa skall man bedöma hur olika åtgärdsalternativ och lösningar kan garantera bland annat en harmonisk och trygg utveckling för barnet. Barnskyddslagen ger alltså inte en definitiv beskrivning av begreppet barnets bästa och barnkonventionen ger ingen förklaring heller. Socialarbetare behöver bedöma barnets bästa men det är inte alltid självklart vad som är barnets bästa. I praktiken kan barnets bästa skapa intressekonflikter av olika slag. Det kan exempelvis gälla synen på barn, familjen och

barnuppföstran. Vad som tolkas vara barnets bästa är också kopplat till existentiella och sociokulturella föreställningar. Barnets ålder och mognadsnivå har också en betydelse eftersom åldern kan reflektera specifika behov och därmed vad barnets bästa är. (Högberg, 2007, ss. 92,118).

Begreppets breda omfattning kan ses som både en för- och nackdel. Å ena sidan ger det möjlighet till omfattande bevisprövning och användning av multivetenskapliga perspektiv som kan leda till djupt övervägda och välmotiverade beslut. Å andra sidan kan omfattningen i begreppet barnets bästa leda till en mycket fri bedömning som i sin tur blir problematisk för de berörda parternas rättsskydd. Det är möjligt att dess tillämpning i praktiken leder till olika beslut, även i situationer där det inte finns skäl att göra det. (de Godzinsky, 2014, s. 14). Det är alltid vuxnas ansvar att avgöra vad som är barnets bästa (Araneva, 2016, s. 196). Dock kan det vara komplicerat att bedöma barnets bästa men något att ha i åtanke är att barnets bästa kan bäst bedömas med barnets samverkan. När vuxna för en genuin dialog med barn och förstår barnets inre upplevelser kan vuxna lättare avgöra vad som är bäst för barnet.

Barn- och individcentrerat arbetssätt

Vuxna har en tendens att underskatta barns förmågor och tänka att barn har ingen plats i beslutsfattandeprocesser (Lansdown, 2010, s. 15). Bara för att barn inte talar vuxnas språk innebär det inte att de är inkapabla att forma egna åsikter och medverka i beslut. (Lansdown, 2010, s. 15). Om professionella i stället utforskar barns narrativ och inkluderar barn i beslutsprocesser har de möjlighet att börja tillämpa ett barncentrerat arbetssätt. (Nunes, 2021, s. 12). Förutsättningar för ett barn- och individcentrerat arbetssätt är relaterat till bland annat organisationella aspekter. Exempelvis bör barnskyddsverksamheten vara organiserat på ett sätt som gör det möjligt för socialarbetaren att träffa barnet tillräckligt ofta (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 123; Araneva, 2016, s. 185). Det bör även finnas gott om tidsutrymme för barn att kunna uttrycka sin åsikt och upplevelser (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 123).

Ofta behöver barn stöd för att kunna uttrycka sina åsikter (Toivonen, 2017, s. 133). Då är det viktigt att barn får vara med och bestämma det kommunikativa stödet eller metoderna (Bijleveld, Vetten, & Dedding, 2020, s. 693). Bijleveld, Vetten och Dedding (2020, ss. 705-706) fann i sin studie att barn kan skapa egna verktyg som stödjer deras delaktighet i barnskyddsärenden. Alla verktyg hade olika syften, exempelvis kunde vissa verktyg hjälpa barn att bli förstådda genom icke-verbal kommunikation och andra hjälpte barn att styra

agendan i barnskyddsmöten. Den kommunikativa metoden bör vara barncentrerad och kultiverande för barnets perspektiv.

Varje enskilt barn ska bemötas som en unik individ med egna behov och intressen (Skivenes & Strandbu, 2006, s. 12). Den vuxna måste vara lyhörd och uppmärksam för att kunna förstå och ta vara på det enskilda barnets unika upplevelse (Söderbäck (red.), 2010, s. 20). Barnets individualitet, personliga upplevelser och kompetens samt mognadsgrad är aspekter som professionella bör beakta i möten med barn (Skivenes & Strandbu, 2006, s. 19; Hotari, Oranen, & Pösö, 2013, s. 164). Barn vill ha ett jämlikt värde i barnskyddsprocessen och att deras åsikter beaktas på allvar (Lauri, Toros, & Lehtme, 2021, ss. 219-220). I ett individ- och barncentrerat barnskyddsarbete räcker det inte att enbart lyssna på barnet - barnets åsikter måste tas på allvar (Nunes, 2021, s. 12; Araneva, 2016, s. 185; Lansdown, Promoting Children's Participation in Democratic Decision-Making, 2001, s. 2).

Stöd för delaktighet

De flesta barn behöver vuxnas hjälp för att göra sig delaktiga (Toivonen, 2017, s. 133). Även Van Bueren (1998, s. 95) skriver att barn behöver ofta stöd för att kunna utöva sin rätt att uttrycka sig. Att uppnå delaktighet kräver därför skicklighet och ansträngning från vuxnas sida. (Tulensalo, Kalliomeri, & Laimio, 2021, s. 19). Särskilt för små barn finns det bara lite möjligheter att vara med och påverka utan att vuxna i deras omgivning ger stöd för det. Små barn som inte kan kommunicera sina upplevelser på ett verbalt sätt kan med vuxnas hjälp uttrycka dessa på andra sätt. Mycket unga barns språk kan bestå exempelvis av lek, kroppsspråk, ansiktsuttryck, teckning och målning. (Lansdown, 2010, s. 12). Vuxna måste se till att också barn med särskilda behov har möjlighet att delta, exempelvis med hjälp av anpassad information och alternativa uttrycksmedel (Kördel & Brunnberg, 2017, s. 105). Trots behovet av stöd kan inte delaktighet tvingas på barn. Ang m.fl (2006, s. 15) drar slutsatsen att det är en mycket svår balans att uppnå men som ändå är eftersträvansvärd – att låta barn uttrycka sina åsikter utan att styra, samtidigt som barnet får lämpligt stöd för att uttrycka sig.

5.4 Delaktighets betydelse och effekter för barn

I detta kapitel behandlas betydelse och effekter av barns delaktighet. Undersökningen visar att delaktighet är mycket meningsfullt för barn, särskilt när de involveras i frågor som för dem är viktiga (Tulensalo, Kalliomeri, & Laimio, 2021, s. 17). Dessutom framhävs

delaktighet som ett viktigt element i barns återhämtningsförmåga och utvecklandet av resiliens (Brunnberg & Hart, 2016, ss. 84-85).

Betydelse

Barn vill vara involverade i frågor som är meningsfulla för dem och berör deras liv (Tulensalo, Kalliomeri, & Laimio, 2021, s. 17). De vill förstå sin nuvarande situation och medverka i beslut som påverkar deras framtid (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, ss. 116-117). Det är dessutom viktigt för barn att bli hörda, sedda och behandlade som subjekt vars åsikter beaktas på allvar (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, ss. 114,119,122). Barn som är klienter inom barnskyddet kan uppleva att saker i deras liv händer utan någon kontroll och att ödet är redan förutbestämt (Oranen, 2008, s. 16). Därför kan möjligheten att kunna påverka beslut vara särskilt viktigt och meningsfullt. Liknande tankar syns även hos Eriksson och Näsman (2011, s. 12) som skriver att delaktighet kan främja utsatta barns känsla av sammanhang och kontroll över sin situation. De skriver att då barn har varit med om utsatta situationer har dessa ofta en oförutsägbar präglighet som följaktligen är svår för barnet att hantera. Delaktighet kan således motverka barnets känsla av hjälplöshet och i stället främja känslan av makt och kontroll över sin situation.

I dessa beskrivningar kan likheter dras mellan Antonovskys (1991, ss. 38-41) teori *sence of coherence* (SOC) och det som ovan beskrivits som delaktighetens betydelse för barn. Teorin *sence of coherence* innefattar tre komponenter som tillsammans formar känslan av sammanhang. Den första komponenten kallas begriplighet (*comprehensibility*), ett barn som inte upplever begriplighet i en barnskyddsprocess har exempelvis inte blivit informerad över vad som händer och varför. Den andra komponenten är hanterbarhet (*manageability*) och syftar på känslan att man kan hantera sin livssituation. Den sista komponenten är meningsfullhet (*meaningfulness*) och kan på ett annat sätt förklaras som upplevelsen att det är värt att kämpa på. Känslan av sammanhang har alltså relevans för det delaktighetsfrämjande arbetet inom barnskyddet.

Effekter

Vikten av delaktighet betonas inte förgäves för att delaktighet kan ha många positiva effekter för barn. Delaktighet kan fungera som en skyddsfaktor i barnets liv (Vis, Strandbu, & Thomas, 2011, s. 325). Då barn medverkar i sitt eget barnskyddsärende kan professionella lättare avgöra vilka barnskyddsåtgärder kan bäst möta barnets behov och barnets bästa. (Bijleveld, Vetten, & Dedding, 2020, s. 694; Kördel & Brunnberg, 2017, s. 18; Nunes, 2021,

s. 11; Vis, Strandbu, & Thomas, 2011, s. 325; Heimer, Näsman, & Palme, 2017, s. 322). Då vuxna lyssnar på barn kan dessutom riskfyllda situationer och övergrepp förebyggas (Kördel & Brunnberg, 2017, s. 18). Barns delaktighet är också en viktig del i det resiliensskapande insatserna (Brunnberg & Hart, 2016, ss. 84-85). Delaktighet kan stödja barnets förmåga att hantera det som händer i barnets liv, exempelvis kan delaktighet hjälpa barn att anpassa sig till nya situationer och stärka förmågan att hantera framtida utmaningar (Pastor, Balsells, Vaquero, Mateo, & Ciurana, 2020, s. 1).

Delaktighet kan också ha en positiv effekt på barnets känsla av agentskap, vilket handlar om tilltron till sin egen förmåga att påverka sin egen tillvaro. En låg känsla av agentskap leder till frustration och känslor av maktlöshet. En viktig aspekt i barnets upplevelse av den nuvarande situation och framtiden är känslan att kunna påverka det egna livet. Barns delaktighet kan således stärka känslan av agentskap då barnet kan uttrycka sin åsikt och få erfarenhet av att den beaktas och påverkar utformandet av sitt eget liv. (Tapper, 2021, ss. 47-47). Medverkan i beslutsfattandeprocesser kan visa barn att deras åsikter är viktiga, att de kan påverka frågor som berör deras livssituation (Pajulammi, 2014, s. 148) och att de har förmågan att styra den egna livsriktningen (Aula 2011, s.45–47).

En positiv och uppmuntrande miljö för barns delaktighet kan stärka fördelarna som barns delaktighet medför (Kauppinen, o.a., 2011, s. 80). Då barn ges utrymme för delaktighet kan barn öva på att utöva sina rättigheter och detta kan i sin tur främja utvecklandet av barns beslutsfattande förmågor (Redding, 1993, s. 709). Delaktighet stödjer även barns självkänsla. När barn kan påverka beslutsfattandet lär sig barnet förstå att sina åsikter är viktiga (Pajulammi, 2014, s. 148). Enligt Gretschel (2002, s.90–91) är känslan av delaktighet centralt – ett barn som är delaktighet känner sig kompetent. Enligt vissa uppfattningar kan delaktighet ses som en förkortning av barndomen, men Aula (2011, ss. 45–47) skriver att uppskattningen av barnets röst är också uppskattningen av barndomen.

6 Intressebevakning inom barnskyddet

Att främja barns delaktighet är centralt inom intressebevakning (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 34; Tammi & Lapinleimu, 2010, s. 40). Kopplat till barnskyddet är avsikten med intressebevakning att värna om barnets omständigheter och trygga barnets uppväxt samt utveckling (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, ss. 28, 34, 35). Det handlar alltså om åtgärder som ska trygga barnets bästa. Då barnskyddslagen reformerades var målet att se till att varje barn har möjlighet att påverka beslut om sig själv,

därför den nya lagparagrafen om intressebevakning inom barnskyddet (RP 252/2006, 2006). Intressebevakning inom barnskyddet implementerades eftersom barns egna röster inte har beaktats tillräckligt i barnskyddsbeslut. Barn kan också utestängas från processen även av sina egna föräldrar. (Toivonen, 2017, s. 134). Syftet med intressebevakning är att förverkliga barns delaktighet i barnskyddsärendet (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 34), då vårdnadshavarna är oförmögna att göra det.

6.1 Ansökan om intressebevakare

Ansökan om en intressebevakare förutsätter att ett barnskyddsärende inleds, eftersom det inte går att reda ut förutsättningarna för intressebevakning innan dess (Tammi & Lapinleimu, 2010, s. 43). Då bedömningen av behovet av en intressebevakare inleds ska barnets delaktighet i processen också beaktas. En intressebevakare kan förordnas att bevaka barnets bästa under hela barnskyddsprocessen eller endast i ett visst skede av processen när förutsättningarna för att förordna en intressebevakare är uppfyllda. För att göra barnet delaktigt i bedömningsprocessen kan socialarbetaren diskutera behovet och ansökan om intressebevakare med barnet innan ansökan lämnas in. Om barnet uttrycker sina åsikter i fråga om ansökan för en intressebevakare är det bra att anteckna det i ansökan. (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, ss. 83, 51, 87).

Förordnande av en intressebevakare som ställföreträdare för vårdnadshavaren i ett barnskyddsärende stadgas i barnskyddslagen (417/2007, 22 §). Socialarbetaren som ansvarar för barnets angelägenheter har också ansvaret att ansöka om en intressebevakare (RP 252/2006, 2006) för barnet om det finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse i ärendet, och en intressebevakare måste förordnas för att ärendet skall bli utrett eller i övrigt för att barnets intressen skall tryggas (Barnskyddslag 417/2007, 22 §). Om barn och vårdnadshavarna inte är av samma åsikt är det inte en tillräcklig grund för att förordna en intressebevakare (Räty, 2019, s. 196).

Det är motiverat att ansöka om intressebevakare för barnet i barnskyddsprocessen, till exempel när

- barnets och föräldrarnas intressen står i konflikt, till exempel i en situation där en närstående till vårdnadshavaren misstänks för övergrepp mot barnet. (Araneva, 2016, s. 211; Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 81).
- vårdnadshavaren yrkar vid upprepade tillfällen att barnets omhändertagande ska upphöra, trots att det inte har skett någon ändring i grunder som lett till

omhändertagandet. (Araneva, 2016, s. 211; Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 81).

- vårdnadshavaren kan inte trygga barnets intresse på grund av psykisk sjukdom eller kognitiva funktionsnedsättningar. (Araneva, 2016, s. 211; Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 81).
- det finns ingen kommunikation mellan barnet i vård utom hemmet och vårdnadshavaren. (Araneva, 2016, s. 211; Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 81).
- vårdnadshavaren är i allmänhet likgiltig för barnets liv. (Araneva, 2016, s. 211; Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 81).
- vårdnadshavaren försummar ständigt sina juridiska skyldigheter (Araneva, 2016, s. 211; Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 81).
- skyddet av barnets integritet innebär en tvist situation eller vårdnadshavaren orsakar en situation som är till skada för barnets bästa (Socom, u.d.).
- barnets vårdnadshavare samtycker inte till barnets vård, som läkaren anser vara nödvändig för barnets hälsotillstånd. (Socom, u.d.).

I ovannämnda situationer behöver barnet en intressebevakare för att använda hens yttranderätt och se till att barnets synpunkter synliggörs och beaktas. Alltså alltid när det finns anledning till att anta att ingen använder barns yttranderätt, eller vårdnadshavaren är förhindrad att göra det, måste behovet av intressebevakning bedömas. (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, ss. 82-83). Enligt de Godzinsky (2012, s. 139) utvärderas intressekonflikter mellan barn och vårdnadshavare uppenbarligen strängt eftersom oftast förordnas ett barn en intressebevakare i sådana situationer där föräldrarna misstänks för våld mot barnet.

Det är viktigt att ha i åtanke att förordnandet av en intressebevakare garanterar i sig nödvändigtvis inte att barns rätt till delaktighet förverkligas (Toivonen, 2017, s. 154). Det som är betydelsefullt är intressebevakarens kompetens och förmåga att utföra sitt arbete på ett sätt som faktiskt förverkligar barns delaktighet.

6.2 Intressebevakares kompetens

Intressebevakarens kompetens består av utbildning, erfarenhet och allmän förtrogenhet med uppgiften och ämnet. En intressebevakare med arbetserfarenhet från barnskyddet har störst chans att ta hänsyn till frågor som rör arbetet med barnet. (Heikkilä, Rantaeskola, &

Suikkanen-Malin, 2018, ss. 37, 46). I Finland finns inga officiella riktlinjer på nationell nivå om vad som är kvalitativ intressebevakning i barnskyddsprocessen och hur intressebevakares arbete kunde övervakas. Därför har gemensamt överenskomna kvalitetsriktlinjer tagits fram för att harmonisera intressebevakarens arbete. Kvalitetsrekommendationer ökar transparensen i intressebevakningsarbetet och gör det öppet och begripligt. Den som ansöker om intressebevakning för barnet har således möjlighet att veta hurdan kompetens och arbetssätt som kan förväntas av en intressebevakare som är engagerad i rekommendationerna. (Rädda Barnen, 2011).

Lämplighet för uppdraget

Intressebevakaren själv har ansvaret att inte acceptera det erbjudna uppdraget om hen är personligen eller yrkesmässigt oförmögen i förhållande till barnet, barnets familj, det sociala arbetet eller andra parter som är involverade i barnskyddsärendet. Vid erbjudande av uppdraget ska intressebevakaren bedöma sin personliga och yrkesmässiga lämplighet för uppgiften med hänsyn till uppgiftens omfattning och karaktär. Innan intressebevakaren accepterar uppdraget måste hen överväga om hen har tillräckligt med tid för att utföra uppdraget så att barnets bästa och delaktighet kan på bästa möjliga sätt förverkligas. Intressebevakaren förbinder sig att vara barnets intressebevakare under hela uppdraget, såvida hen inte blir allvarligt förhindrad att fortsätta uppdraget. (Rädda Barnen, 2011). Språkfrågor kan också vara aktuellt i utvärderingen av lämplighet för intressebevakningsuppdraget i ett tvåspråkigt land som Finland. Pamela Stenberg (personligt möte 24.1.2022), koordinator av intressebevakning i Socom, säger att intressebevakares språkkunskaper skulle tas i beaktandet när det är frågan om tvåspråkiga barn. Även om barnet kan både finska och svenska, men deras modersmål är svenska, så kan det vara för barnets bästa att välja en intressebevakare som kan svenska. Det är viktigt för ett barn att få kommunicera på sitt känslospråk.

Utbildning

Utbildning för intressebevakning inom barnskydds- och brottsprocesser ger tillräcklig information för intressebevakarens uppgift. I utbildningen behandlas bland annat relevant lagstiftning, bedömningen av barnets bästa ur intressebevakarens synpunkt, användningen av yttranderätt och annan information om intressebevaknings arbetet inom barnskydds- och brottsprocesser. Varje intressebevakare ansvarar för sin egen kompetens och sin utveckling (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 39; Rädda Barnen, 2011). Intressebevakaren behöver dessutom fortbildning, upprätthållande av yrkeskompetens och

aktiv bevakning av frågor som rör samhällsutvecklingen, till exempel när det gäller lagstiftningsreformer (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 40).

Ett videosamtal med de enda koordinatörerna av intressebevakning inom barnskyddet som för tillfället finns inom Finland, Minka Leino-Holm från socialområdets kompetenscentrum Pikassos och Pamela Stenberg från socialområdets kompetenscentrum Socom, utfördes den 25 januari 2022. Minka Leino-Holm tänker att vilken som helst utbildning inom det sociala området är till nytta eftersom inom dessa kan man bekanta sig med konceptet av delaktighet och använda det i intressebevakningsarbetet. Hon påpekar att en person med någon annan utbildningsbakgrund kan också vara en bra intressebevakare om hen är välorienterad och intresserad. Pamela Stenberg berättar att Socom kräver av personer som vill registrera sig som intressebevakare att de har genomgått intressebevakningsutbildningen. Hon lyfter fram att intressebevakarutbildningen inom barnskydds- och brottsprocesser rekommenderar att personer som ansöker till utbildningen har genomgått tidigare utbildning inom det sociala området eller har lång erfarenhet av arbete med barn. Stenberg säger att hon efterfrågar personer som registrerar sig som intressebevakare om deras bakgrund för att säkerställa att de har förmågan att höra barnet. Det är viktigt för koordinatörerna att känna intressebevakarna för att bättre kunna ta hänsyn till barns särskilda behov vid förordnandet av intressebevakare.

I lagen om förmyndarverksamhet (442/1999, 5 §), vilket tillämpas även vid förordnande av intressebevakning inom barnskyddet (Barnskyddslag, 417/2007, 22 §), står det att som intressebevakare kan förordnas en person som är lämplig för uppdraget och ger sitt samtycke. Vid prövning av lämpligheten skall bland annat beaktas intressebevakarens skicklighet och erfarenhet samt uppdragets art och omfattning.

Kunskap om barnskyddet

Det är viktigt att intressebevakaren känner till barnskyddsprocessens gång, hur barnskyddsprocessen fortskrider, beslutsfattande inom barnskydd och barnskyddslagstiftning (Rädda Barnen, 2011; Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 19) för att kunna bevaka barnets bästa och främja barnets delaktighet. Tillräcklig kompetens för en intressebevakare inom barnskyddet består av lämplig yrkesutbildning vilket inkluderar barnskydd och erfarenhet av barnskyddsarbete samt intressebevakares utbildning. (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 38; Rädda Barnen, 2011).

Kunskap om arbete med barn

Intressebevakaren ska ha förmåga att bemöta barnet på barnets nivå (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 19) och bedöma det enskilda barnets utvecklingsbehov (Tammi & Lapinleimu, 2010, s. 47). Hen behöver vårdnadshavarens vanliga färdigheter för att bli lyhörd för hur barnet upplever saker (Tulensalo, 2010, s. 92) och även färdigheter i emotionellt arbete (Tulensalo, 2010, s. 93). Intressebevakaren ska kunna bedöma barnets utvecklingsnivå så att hen kan välja rätt sätt att berätta för barnet om saker och ting och hålla barnet delaktigt i processen (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 45). Hen ska känna till förutsättningarna för barnets uppväxt, utveckling och välbefinnande (Rädda Barnen, 2011). Intressebevakaren måste kunna självständigt bedöma barnets bästa med utgångspunkt i barnets rättigheter, barnets rätt till särskilt skydd (Araneva, 2016, s. 212) och hur delaktighet kunde bäst förverkligas för varje enskilt barn. Intressebevakare har beskrivit att de i sitt arbete behöver information om bland annat traumans påverkan på barnet, de utmaningar som sexuella övergrepp innebär, information om barn som har upplevt våld och deras eventuella reaktioner på våld. Intressebevakare säger att de har haft nytta av psykologiska färdigheter och kunskap om barnets utvecklingsförmåga, vilket har gjort det möjligt att möta barn i olika åldrar på deras nivå. (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, ss. 30-31).

Kunskap om barnets bästa

I socialvårdslagen (1301/2014, 5 §) och barnskyddslagen (417/2007, 4 §) stadgas att man ska i första hand beakta barnets intresse i åtgärder som gäller barnet. Inom intressebevakning är bedömning av barnets bästa också centralt. Vid bedömningen av barns bästa ska man uppmärksamma olika typer av frågor, såsom barnets utveckling, mänskliga relationer, omsorg, säkerhet och integritet (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 23). Hänsyn ska också tas till barns olika behov och individuella skillnader vid bedömningen av barnets bästa (Hotari, Oranen, & Pösö, 2013, s. 157). Barnets bästa kan inte förverkligas fullt ut om inte barnet är inkluderat i sitt eget barnskyddsärende (Pajulammi, 2014, s. 402; Araneva, 2016, s. 186). Barnets bästa, vilket innefattar barns delaktighet, kräver från professionella, intressebevakare inkluderat, ett barncentrerat och barnorienterat förhållningssätt (Tulensalo, 2010, s. 89).

Samarbetsförmåga med olika aktörer

En intressebevakare behöver förmågan att arbeta interprofessionellt då arbetet kräver samarbete med olika parter såsom barnskydd, tingsrätt, förvaltningsrätt och förmyndarmyndighet för att barnets bästa ska förverkligas på bästa möjliga sätt (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, ss. 13, 20, 38). I vissa fall krävs samarbete med hälsovården, till exempel om barnet har upplevt våld. I lagen stadgas att intressebevakaren ska lämna uppgifter till socialvården som de behöver vid ordnandet och lämnandet av socialvård (Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården, 812/2000, 12 §). Trots att intressebevakarens arbete är självständigt utan några ”officiella” kollegor, kan ett nätverk av andra intressebevakare vara viktigt. Leino-Holm (personligt möte 24.1.2022) lyfter upp att det nätverkande som åtföljer koordinering av intressebevakning kunde främja barns delaktighet. Intressebevakaren kunde utbyta väl fungerande metoder och råd om hur man kunde höra barnet, samt diskutera nya idéer. I Rädda Barnens kvalitetsrekommendationer framgår att intressebevakare bör följa utvecklingen av intressebevakningsverksamheten inom barnskyddet genom att samverka med andra intressebevakare både lokalt och nationellt (Rädda Barnen, 2011).

Utredande av barns åsikt

Det kan uppstå utmaningar med utredande av barns åsikter. Utmaningar finns också i hur barn kan uttrycka sin åsikt, vad som påverkar barns förmåga att uttrycka sin åsikt och vad som behövs tas hänsyn till då barnets åsikt utreds. Man ska också beakta att barn ska kunna forma sina åsikter fritt och förstå hur de olika åtgärdsalternativen skulle påverka hans liv (Araneva, 2016, s. 192).

Rätten att uttrycka sin åsikt berör även de yngsta barnen. Små barn är känsliga för sin omgivning och blir snabbt medvetna över människorna, platserna och rutinerna i sina liv. De kan göra val och kommunicera sina känslor på många sätt, långt innan de lär sig verbalt tal (Lansdown, 2010, s. 12; UN Committee on the Rights of the Child (CRC), 2005, ss. 6-7). Mycket unga barns språk kan bestå av lek, kroppsspråk, ansiktsuttryck. På detta sätt kan även de absolut yngsta barnen visa deras val, preferenser och förståelse av sin omgivning (Lansdown, 2010, s. 12). Betydelsen av "barns röst" borde utökas, eftersom alla barn inte har ett verbalt språk, exempelvis barn med talsvårigheter (Melin, 2013, s. 13). Barnets "röst" kan ha många kanaler, inte enbart det verbala (Melin, 2013, s. 14). På grund av allt det här är det väldigt viktigt att intressebevakaren har kunskaper om att utreda och tolka även de yngsta barns åsikter.

Små barns åsikter kan utredas också till exempel med hjälp av närstående, dagispersonal eller andra experter eller genom att observera barnets beteende och hans relation till närstående (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 93). Man bör eftersträva att barnet får fritt uttala sig om de ärenden som ska behandlas. Om det är nödvändig att ställa specifika frågor på grund av barnets ålder och utvecklingsnivå bör de formuleras så neutralt som möjligt så att man inte oavsiktligt eller avsiktligt leder barnet. Om ett barn redan har svarat på en fråga ska den inte upprepas eftersom barnet annars kan känna att hen har gett fel svar. (Araneva, 2016, s. 193).

Barnets åsikt kan påverkas av potentiella lojalitetskonflikter med hans föräldrar. På grund av lojalitetskonflikter kan barnet uttrycka sin åsikt olika beroende på situation och vem som efterfrågar barnets åsikt. Exempelvis mutor, hot eller påtryckningar kan också påverka hur barnet uttrycker sin åsikt. Det kan alltså bli nödvändigt att göra en mycket omfattande utredning för att ta reda på barnets egen och genuina åsikt. I klienthandlingar kan det komma fram att barnets åsikt skiljer sig, exempelvis att barnet har uttryckt att hen trivs på vårdplatsen utom hemmet men till sin egen socialarbetare har barnet uttryckt sig tvärtom. (Räty, 2019, s. 183). Intressebevakaren behöver inse att barns åsikter kan påverkas av olika faktorer. Det är en del av intressebevakarens kompetens att kunna nå fram till barnets verkliga åsikter. Intressebevakaren granskar kritiskt det sociala arbetet och utvärderar om barnets åsikt utreds tillräckligt omfattande och med hänsyn till olika perspektiv.

6.3 Intressebevakares roll

Intressebevakaren är en oberoende vuxen i barnets barnskyddsärende med en väldigt ansvarsfull roll (Rädda Barnen, 2011). Rollen är ansvarsfullt, eftersom intressebevakares bedömning av barnets bästa och vilka lösningar som bäst skulle trygga det kan ha en stor betydelse i hur barnskyddsärendet avgörs. I sitt arbete är intressebevakaren engagerad i att implementera och främja barnets rättigheter (Rädda Barnen, 2011) och att sträva efter barnets delaktighet (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 34). Intressebevakaren deltar i processen endast vid den begränsade punkt vad står i bestämmelsen (Tulensalo, 2010, s. 91) och kan därför främja barnets delaktighet bara i den omfattning som stadgas i beslutet.

Obundenhet

Arbetserfarenhet från barnskyddet ger bra kunskapsgrund för att agera som en intressebevakare men det kan också utmana intressebevakarens obundenhet. Det är inte

enkelt att som intressebevakare vara helt neutral om man arbetar eller har arbetat inom barnskyddet. I ett personligt samtal med Stenberg (24.1.2022) kom upp att det kan vara svårt för intressebevakaren att komma ihåg att hen inte är till exempel en socialarbetare, stödperson eller familjearbetare. Stenberg poängterar att ibland kan andra aktörer ha en förväntan att intressebevakaren skulle vara en stödperson för barnet. Heikkilä, Rantaeskola och Suikkanen-Malin (2018, s. 27) påpekar att intressebevakarens egna utgångspunkter kan ha ett starkt inflytande på hur hen definierar barnets bästa och agerar därefter. Detta utmanar intressebevakaren att kritiskt utvärdera sina egna handlingar och vara medveten om att ta hänsyn till sina egna uppfattningar, även det omedvetna. Därför är det viktigt att intressebevakaren ska arbeta med sin egen attitydvärld så att hen inte bildar uppfattningar enbart utifrån sin egen erfarenhetsvärld. Intressebevakaren är fri att se till barnets bästa, eftersom hen inte är bunden av officiella praxis (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, ss. 36, 44), men det betyder inte automatiskt att hen kan vara helt obunden. För att kunna fylla den ansvarsfulla rollen som obunden främjare av barnets delaktighet, behövs mycket självreflektion och ett medvetet och kontinuerligt bearbetande av egna uppfattningar.

Roll i förhållande till familj och socialarbetare

Intressebevakaren lappar inte socialarbetarens arbete (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 63). Socialarbetaren kan alltså inte förbise sitt eget ansvar att förverkliga barns delaktighet och handla i enlighet med barnets bästa, då en intressebevakare har förordnats.

I vissa situationer kommer inte barn utan en intressebevakare höras eller representeras i barnskyddet eftersom socialarbetarens saknar befogenhet att göra det (Peltoniemi, 2010, s. 22). Det är på grund av att socialarbetaren kan till exempel inte använda barnets yttranderätt (Anttila, 2010, s. 149). En skillnad i intressebevakarens och socialarbetarens roll är att intressebevakaren har ingen beslutanderätt över barnet och ingen samarbetskyldighet som socialarbetaren har (Tammi & Lapinleimu, 2010, ss. 50, 91; Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, s. 10). På grund av socialarbetarens samarbetskyldighet har hen i konfliktsituationer, där ett barn är i behov av en intressebevakare, en begränsad möjlighet att vara den vuxne som opartiskt uttrycker barnets perspektiv och önskemål för att hen behandlar hela familjens ärende. (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, s. 10). Det här motiverar intressebevakarens ställning som en viktig aktör inom barnskyddet när föräldrar inte kan opartisk bevaka barnets intresse.

Intressebevakaren behöver i princip inte åtnjuta barnets eller vårdnadshavarens förtroende, det viktiga är att hen bevakar barnets bästa opartiskt. Intressebevakaren har inte heller någon skyldighet att samarbeta med barnets familj. (Tammi & Lapinleimu, 2010, s. 50). Om intressebevakaren bedömer dock att det är för barnets bästa att samarbeta med dessa parter, så ska hen göra det i den utsträckning det krävs för barnets bästa (Rädda Barnen, 2011).

Intressebevakarens roll omfattar även att vara en kritisk granskare av riktigheten av de olika skedena och åtgärderna i barnskyddsprocessen och kritisera dessa handlingar om barnets bästa kräver det (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 64). Intressebevakaren utvärderar det sociala arbetet utifrån barnets bästa (Marjomaa, Lapinleimu, & Laakso, 2010, s. 24; Rädda Barnen, 2011). Om beslutet enligt intressebevakaren strider mot barnets bästa ska hen överklaga beslutet (Rädda Barnen, 2011).

Ludwig Salgo, en tysk familjerättsprofessor insatt i barns intressebevakning, sa när han besökte Finland 2010, att det inte är fråga om socialt arbete, vårdnadshavarens eller domstolars fel, brister eller ens knapphet på resurser när man bedömer behovet av en intressebevakare. Barnet har fortfarande självständig rätt att bli hörd och att vara delaktig i sin egen process även om resurserna för socialt arbete är obegränsade och domstolarna är perfekt organiserade. När man fattar beslut om ett barn i barnskydd eller domstol finns det strukturella hinder för föräldrar, socialarbetare och domare att objektivt fokusera endast på barnets bästa och dennes perspektiv. (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, s. 46).

Roll i förhållande till barn

Förutom att intressebevakaren strävar efter till att barns bästa och barns delaktighet förverkligas, stöder hen barnet genom hela processen (Tulensalo, 2010, s. 93; Rädda Barnen, 2011). Intressebevakaren kan även utifrån barnets synvinkel vara en trygg och tillförlitlig vuxen (Tulensalo, 2010, s. 90). Eriksson och Näsman drar slutsatsen att barn behöver få sina upplevelser av våld i familjen giltiggjorda och att delaktighet kan skapa förutsättningar för detta (Eriksson & Näsman, 2008, s. 272). Intressebevakare kan vara en vuxen som bekräftar barnets upplevelser och se till att processen med barnet är dialogiskt och att vuxna i processen förstår barnets perspektiv (Tulensalo, 2010, ss. 92-93).

Mats Trondman (2003, s. 93) diskuterar vuxnas roll för delaktiggörandet av barn. I hans diskussioner framträder det demokratiska och inflytande perspektivet. Han talar alltså inte något specifikt om delaktiggörande av barn i barnskyddsprocessen. Ändå har hans idéer ett värde som har relevans för intressebevakarens roll gentemot barnet. Trondman (2003, s. 96)

talat om relationskapital mellan barn och vuxna samt det asymmetriska ansvarets logik. Med relationskapital menar han att den vuxna kan åstadkomma något *för* barnet som barnet värdesätter och har själv begränsade möjligheter att formulera eller förverkliga. I barnets ögon får den vuxna ett värde och blir meningsfull i barnets liv. Med det asymmetriska ansvarets logik menar Trondman (2003, s. 102) att vuxna har ett större ansvar än barn att bygga relationskapitalet. På likande sätt kan Trondmans tankar appliceras på intressebevakning inom barnskyddet. Det är intressebevakarens ansvar att bygga relationskapitalet med barnet. Det är alltså viktigt utifrån barnets synvinkel att intressebevakaren bevisar sitt intresse för barnet och barnets bästa. På detta sätt kan barnet förlita sig på att intressebevakaren gör sitt yttersta att främja barnets intresse i barnskyddsprocessen.

Barns upplevelser om intressebevakarens roll

I Rädda Barnens publikation presenteras barns och intressebevakares syn på hur barnets delaktighet i barnskyddsbesluten förverkligas och vilken påverkan intressebevakaren har på det. Publikationen bygger på tematiska diskussioner mellan 26 barn och deras egna intressebevakare under 2011. (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, s. 4). Enligt barnens erfarenhet är myndighetsprocesserna långsamma och utdragna. Deras betydelse och framskridande är svårt att komma ihåg och förstå. Barn tycker att det är viktigt att fortskridandet av processen och betydelsen av beslut förklaras om och om igen. En del av barnen har tyckt att det är bra att intressebevakaren kan framföra deras åsikter för deras del. Stödet av en intressebevakare när barnet själv yttrar sig ansågs särskilt gott. Det som är väsentligt för barn är upplevelsen av att intressebevakaren är genuint intresserad av att fördjupa sig i deras ärende. (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, ss. 12-13, 27).

Vikten av tillit betonas i barns svar. Att prata om smärtsamma och svåra saker är inte lätt, och kräver tillit mellan intressebevakaren och barnet. Barn som är klienter till barnskyddet och som förordnas en intressebevakare har ofta upplevt många avslag i sina liv och kan ha svårt att lita på nya människor. Deras anknytningsförhållande är ofta skadat. Därför kan det vara mödosamt och ofta långsamt att skapa en förtroenderelation där barnet får uttrycka sina egna önskemål och behov till intressebevakaren. (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, s. 28).

Barn säger att de ofta förstår och accepterar om intressebevakaren inte håller med dem när ärendet är tillräckligt förklarat för dem. Det är viktigt för barn att deras synpunkter trots oenigheten också har tagits upp av intressebevakaren. (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi,

2012, ss. 34-35). Även Toivonen (2017, s.135) stödjer detta med hennes konstaterande att intressebevakaren måste ta fram också barnets synpunkt även om det är olika än intressebevakares.

Barnen har uppfattat att intressebevakaren är med i en viss process, rättegång eller i officiella angelägenheter, och förstår därav intressebevakarens begränsade roll. Detta förutsätter säkerligen att intressebevakaren tydligt har gått igenom med barnet vilken roll intressebevakaren har i barnets liv och hur länge ska hen vara med i barnets liv. (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, s. 41). Barnen själva beskriver att intressebevakaren ”bevakar mitt intresse” och ”finns till för mig” (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, s. 39).

6.4 Intressebevakares uppgifter

I barnskyddsprocessen använder intressebevakaren barnets yttranderätt och framför barnets åsikter och sina egna åsikter om barnets bästa, även om detta strider mot barnet, vårdnadshavaren och/eller socialtjänsten. Intressebevakaren agerar som en opartisk företrädare av barnet och strävar efter att garantera barnets delaktighet. (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, ss. 97, 34).

Involvera barnet i sin process

Att involvera barnet i sin barnskyddsprocess börjar med att göra processen begriplig för barnet och se till att barnet förstår vad allt betyder (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, s. 12). Intressebevakaren ska förklara processen på ett sätt som motsvarar barnets förmåga att förstå. Intressebevakaren bör också informera barnet om de möjliga effekterna av olika beslut och försäkra sig om att barnet förstår vad alla beslut innebär i praktiken. (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, ss. 45, 97; Rädda Barnen, 2011).

För att kunna veta hur delaktig barnet vill vara under processens gång, måste sammanhanget och syftet för varje möte beskrivas för barnet. Barn har alltid rätt att veta vad hen ska bli delaktig i. Delaktighet är inte någonting som bara finns eller inte, man måste kontinuerligt utreda hur mycket och på vilket sätt barnet vill vara delaktig. Det kan vara utmanande för vissa barn att formulera sina tankar i ord, därför kan det hjälpa att föreslå ett sätt som barnet kunde vara delaktig och låta barnet säga vad hen tycker om förslaget. Barnets inre upplevelser och viktiga personers syn i ärendet kan påverka hur barnet ställer sig in på det. (Socialstyrelsen, 2018, ss. 18, 21).

Intressebevakaren beaktar barnets förmåga att delta i och påverka sitt eget ärende. Enligt Socialstyrelsen (2018, s. 21) kan barnets förmågor påverkas av olika erfarenheter, levnadsvillkor och barnets mognad. Hotari, Oranen & Pösö (2013, ss. 156–160) skriver att barnets behov att bli hörd och delaktig kan påverkas av hur barnet blir hörd och är delaktig i andra områden i livet. Om barnet har ingen trygg vuxen i sitt liv kan hen ha större behov att bli lyssnad till och att kunna påverka. Andra barn upplever däremot ett minskat intresse att vara delaktig om barnet blir aldrig hörd. (Hotari, Oranen, & Pösö, 2013, ss. 156-160). Intressebevakarens uppgift är då att inse dessa skillnader mellan barn, något som är mycket krävande. Med hänsyn till dessa olika faktorer strävar intressebevakaren att främja barnets delaktighet i barnskyddsprocessen. (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 28).

Intressebevakarens arbete innehåller att bemöta barnet, höra barnets tankar om sin egen situation (Tulensalo, 2010, s. 101) och föra fram den bästa lösningen för barnet. Det är dock inte alltid möjligt att agera efter barnets önskemål, men då måste intressebevakaren tydligt förklara för barnet varför de agerar annorlunda. (Tammi & Lapinleimu, 2010, s. 37; Rädda Barnen, 2011). Delaktighet har en stark koppling till det att barn har tillgång till information (Thomas 2002 i Hotari, Oranen, & Pösö, 2013, s. 153). Det är viktigt att informera barnet varför man inte agerar så som barnet önskar och se till att barnet förstår orsakerna bakom det.

För att intressebevakaren ska kunna driva fram barnets ärende och bilda sig en uppfattning om barnets intressen måste hen träffa barnet tillräckligt många gånger. (Tulensalo, 2010, s. 99; Rädda Barnen, 2011). Intressebevakaren ska lära känna barnets verklighet, ta reda på barnets erfarenheter och personliga bekymmer. Intressebevakaren hjälper barnet att strukturera sina önskemål, samt att hitta barnets styrkor. (Tulensalo, 2010, s. 91). För att ett barn ska ha motivation till att delta är det viktigt att intressebevakaren ser till att barnets upplevelser verkligen blir hörda och även stärker barnets självförtroende genom att hitta barnets styrkor och göra dem synliga för barnet.

På grund av att delaktighet innebär även att barnet måste få välja om hen vill uttrycka sin åsikt eller inte (Araneva, 2010, s. 61; Hotari, Oranen, & Pösö, 2013, s. 149; Socialstyrelsen, 2018, s. 18; Rätty, 2019, s. 183) ska även intressebevakaren respektera detta. Det utmanar intressebevakarens arbete om barnet vägrar att delta, för att intressebevakaren ändå ska se till att barnet inte lämnats utanför på grund av det (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin,

2018, s. 98). Intressebevakaren kan också försöka utreda med barnet vad det bero på att barnet inte vill uttrycka sin åsikt eller delta.

Bedömning och bevakning barnets bästa

Intressebevakaren bedömer och bevakar barnets bästa i barnskyddsärendet. För att kunna göra det, ska barnet inkluderas i sitt eget ärende. (Pajulammi, 2014, s. 402; Araneva, 2016, s. 186). Förverkligandet av barns delaktighet och barnets bästa kräver ett barncentrerat och barnorienterat förhållningssätt (Tulensalo, 2010, s. 89). Förverkligandet av barnets bästa förutsätter barns delaktighet, och för att kunna förverkliga barns delaktighet på ett adekvat sätt behöver barns bästa beaktas (Pajulammi, 2014, s. 402). Det viktigaste i bedömningen av barnets bästa är kontakten med barnet. Gemensamma möten och dialog mellan de olika parterna spelar en nyckelroll för att bedöma barnets bästa. (Tulensalo, 2010, s. 92). Oavsett vilken typ av ärende som rör barnet, kan en lösning för barnets bästa inte nås utan barnets egen samverkan (Hakalehto & Toivonen, 2016, s. 188). Processen att bedöma barnets bästa innebär också att fungera som en medlare mellan barnet och de vuxna. Det som är väsentlig för att kunna bedöma barnets bästa är vuxnas förmåga att ta emot barnets behov och se saker ur barnets perspektiv. Intressebevakaren kan fungera som en tolk för barnets synpunkter och samtidigt bedöma hur vuxna ställer sig till barnets synpunkter och behov. (Tulensalo, 2010, s. 92).

Att se till att barnets åsikt beaktas

Enligt kvalitetsrekommendationer (Rädda Barnen, 2011) ska intressebevakaren vid behov kommunicera barnets önskemål och behov med myndigheterna mellan mötena och se till att barnets åsikter och önskemål återspeglas i barnskyddsarbetet och beslutsfattandet så som barnet själv har uttryckt dessa. Processen ska baseras på dialog och barnets delaktighet i processen (Tulensalo, 2010, s. 93). Intressebevakaren bevakar att barnet möts som ett subjekt i beslut och beslutsfattandeprocesser (Rädda Barnen, 2011). Intressebevakaren ska även granska om andra vuxna och miljön är lyhörd inför barnets ärende och se till att barnet blir tagen på allvar. Det är viktigt att komma ihåg att det inte räcker om vuxna tänker de är lyhörda eller tar barn på allvar. Barnets upplevelse är det som från ett delaktighetsperspektiv har egentlig betydelse.

I praktiken

Intressebevakarens uppgifter framgår i beslutet för varje enskild ansökan, beslutet styr arbetets omfattning. Bekantskapsfasen med barnet innebär vanligtvis en till tre möten i en trygg miljö för barnet. Det finns dock individuella skillnader och ibland är det nödvändigt att ge barnet mera tid. (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, ss. 46, 93). Intressebevakaren inleder arbetet genom planering. Ju mindre barnet är, desto mer preliminär planering krävs för bland annat hur barnets åsikt ska utredas, vilka frågor som ska ställas till barnet och på vilken plats möten mellan intressebevakaren och barnet kommer att ske (Araneva, 2010, s. 194). Efter planeringen bör intressebevakaren granska barnets handlingar, helst innan hen träffar barnet. Sen träffar intressebevakaren barnet och berättar om sin uppgift och vilken roll hen har i barnets ärende. Om barnet är väldigt ungt är det bra att träffa barnet med en annan trygg person för barnet. Tredje steget innebär att lära känna barnet. I början bör man träffa barnet tillräckligt många gånger för att en förtrolig relation ska kunna etableras. Att lära känna barnet och få barnets förtroende centralt i arbetet. (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 93).

Vanligtvis företräder intressebevakaren barnet i barnskyddets klientplan. Intressebevakaren kan begäras ett skriftligt utlåtande om barnets situation och då ska hen upprätta ett sådant. Med tanke på barnets ålder och utvecklingsnivå är det bra att intressebevakaren diskuterar innehållet i utlåtandet med barnet. Vid upprättandet av utlåtandet bedömer intressebevakaren ärendet utifrån barnets bästa, det vill säga hen bedömer vilken information socialarbetaren ska ha för att nå ett utfall som stödjer barnets bästa. Intressebevakaren ser till att framskridandet av barnskyddsprocessen alltid baseras på barnets bästa. (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, ss. 70-71, 86).

Enligt lag om klientens ställning och rättigheter (812/2000, 13 §):

”Klienten och dennes lagliga företrädare skall till ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen lämna de uppgifter som detta behöver vid ordnandet och lämnandet av socialvård.

Klienten skall upplysas om vilka andra uppgiftskällor som kan användas för att inhämta upplysningar om honom eller henne och vilka upplysningar om honom eller henne som kan inhämtas oberoende av samtycke. Klienten skall beredas tillfälle att ta del av uppgifter som inhämtats från andra källor liksom också tillfälle att lämna en behövlig utredning i saken.”

Det är viktigt att komma ihåg att det här berör också intressebevakaren. Intressebevakaren ska berätta till barnet vilken information intressebevakaren efterfrågar, varför och vad den kommer att användas till.

När intressebevakarens arbete upphör ska hen möta barnet och se till barnet förstår att intressebevakarens uppdrag har tagit slut. Intressebevakaren ska ge barnet möjlighet att utvärdera det utförda arbetet och ge återkoppling om intressebevakningen. (Rädda Barnen, 2011). Ett barnvänligt upphörande av intressebevakning kan kräva att intressebevakaren skriver om intressebevakningsprocessen. Utlåtandet bifogas till barnets barnskyddshandlingar så att när barnet blir myndig kan hen få titta tillbaka på det skedet i sitt liv som har involverat en intressebevakare. Det är också barnvänligt att intressebevakaren lämnar sina egna kontaktuppgifter i utlåtandet ifall barnet vill senare ha mer information om sin dåtida livssituation. (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 90).

6.5 Kritik och utvecklingsbehov

Intressebevakning inom barnskyddet har inte endast sett som en lyckad verksamhet som främjar barns delaktighet, det har också fått kritik i både Finland och internationellt. Intressebevakning ses som ett positivt koncept men många utvecklingsbehov återstår. Intressebevakning tillämpas ojämlikt på olika håll och det saknas nationell vägledning.

Kritik

Enligt en studie av de Godzinsky (2014, s. 83) ökades synligheten för en ung person i ett beslut om den hade ett eget biträde, alltså en jurist. När den unga personen hade ett biträde involverat i handläggningen av ärendet ökades den unga personens aktiva delaktighet och därmed även synlighet i beslutet. Intressebevakaren hade inte en liknande effekt. de Godzinsky uppger dock att materialet var begränsat för att nio av barnen hade ett eget biträde och sju hade en intressebevakare. Hon ser att frågan bör ses bredare, särskilt ur en intressebevakningsinstitutions synvinkel. de Godzinsky påpekar att intressebevakning är inte väl etablerat och att det finns ingen anledning att tro att den på egen hand skulle eliminera de problem som är förknippade med hanteringen av omhändertagandeärenden. Hon anser också att uppmärksamhet bör ägnas åt lika tillgång och användning av intressebevakningstjänster i hela landet och till intressebevakares enhetliga praxis. (de Godzinsky, 2014, s. 83). Barns erfarenheter av intressebevakare har studerats internationellt och resultaten har inte varit enbart positiva. Barn har till exempel upplevt att även intressebevakare inte är medvetna om barnens övergripande situation eller förmedlar inte barnets åsikter på det sätt barnet tänkt sig. (Pitchal, Freundlich, & Kendrick, 2010, ss. 152-154). Man ska dock beakta att intressebevakning fungerar på olika sätt i olika länder.

Utvecklingsbehov

På olika regioner i Finland utövas barnets rättigheter i att ansöka om intressebevakare ojämnt, även om barnskyddslagen (417/2007, 22 §) definierar barnets rätt att ha en intressebevakare i barnskyddsprocessen (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 19). I en epost diskussion med Marjukka Heikkilä (1.4.2022), den verkställande direktören inom det sociala områdets kompetenscentrum Socom, kom det upp att det tydligaste utvecklingsbehovet gällande intressebevakning är bristen på nationella koordineringsstrukturer och nationell vägledning. Kontrollen är bristfälligt eftersom det endast finns efterhandskontroll som av myndigheten för digitalisering och befolkningsdata utförs vid klagomål eller felanmälan. Realtids- och förhandsövervakning saknas helt. Intressebevakning fungerar olika i olika delar av Finland och tingsrätts ansökningar och beslut om intressebevakare kan vara av mycket olika nivåer. Inom vissa områden bör i barnskyddet bättre kunna identifiera de situationer där en intressebevakare ska ansökas för ett barn. Det finns utvecklingsbehov även i lagstiftningen när det gäller intressebevakning inom barnskyddet. Det finns många behov av förtydliganden i lagstiftningen.

Intressebevakning inom barnskyddet har också setts som en juridisk institution som ska endast användas i undantagsfall (Niskala, Oranen, Piironen, & Sinko, 2012, s. 5). Toivonen (2017, s.153) märkte att i praktiken tolkas förutsättningarna för intressebevakning i barnskyddslagens snävt och intressebevakaren förordnas främst i situationer då barnets förälder misstänks för brott mot barnet, även om tröskeln för att förordna intressebevakare bör vara lågt. Särskilt i omhändertagandesituationer utan samtycke kunde det vara nödvändigt att överväga att automatiskt förordna en intressebevakare för ett barn. Den hjälp barnet får skulle i så fall inte bero på aktiviteten hos barnets föräldrar, socialarbetaren eller domstolen. (Toivonen, 2017, s. 153). När intressebevakning inom barnskyddet har utvecklats så har det blivit en mer naturlig del av barnskyddet - åtminstone på koordineringsområdet. Det har dock kommit upp att det finns fortfarande stora regionala skillnader, men Heikkilä, Rantaeskola och Suikkanen-Malin (2018, s. 15) skriver att processerna för att utse en förvaltare är i grunden sunda.

Heikkilä påpekar (personlig epostdiskussion 1.4.2022) att det bör finnas information om intressebevakning inom barnskyddet i socialt arbete för barnfamiljer, barnskyddsmyndigheten, polisen, rättspsykiatriska enheter, universitetslektorer som erbjuder examen i socialt arbete samt i allmänhet inom studienheter och yrkeshögskoleundervisning. Utbildning för

intressebevakare kommer sannolikt även i framtiden vara en fortbildning, men utbildningar inom det sociala, juridiska och polisiära området bör innehålla kunskaper i ämnet.

Toivonen (2017, s. 153) skriver att det finns för närvarande ingen utbildning tillgänglig för intressebevakare om barnets rättigheter och hörandet av barnet, åtminstone systematiskt. Avsaknaden av enhetlig utbildning återspeglas bland annat i att nivån av intressebevakares verksamhet varierar. Intressebevakning inom barnskyddet är ett exempel på en situation där det ställdes höga förväntningar på den nya rättsliga institutionen, men det inte tillfördes tillräckligt med resurser för att få systemet att fungera i praktiken. (Toivonen, 2017, s. 154).

Janina Björni (personlig epostdiskussion 8.1.2022), som har arbetat inom Rädda Barnen på Åland med utvecklingsarbete i barnskyddsfrågor 2012–2016 säger att hon har uppfattat att rätten till intressebevakare tolkas och implementeras mycket olika på olika ställen i Finland. I och med nya välfärdsområdena finns enligt henne igen behov av att tillämpningen av intressebevakarfunktionen synliggörs. Det ser ut att det finns ingen utbildning för intressebevakning inom barnskyddet på svenska i dagsläget. Björni anser att det ligger på myndigheternas ansvar att se till att lagstiftningen kan efterlevas i praktiken så att även svenskspråkiga barn har möjligheter till kvalitativ intressebevakning.

7 Resultatredovisning och analys

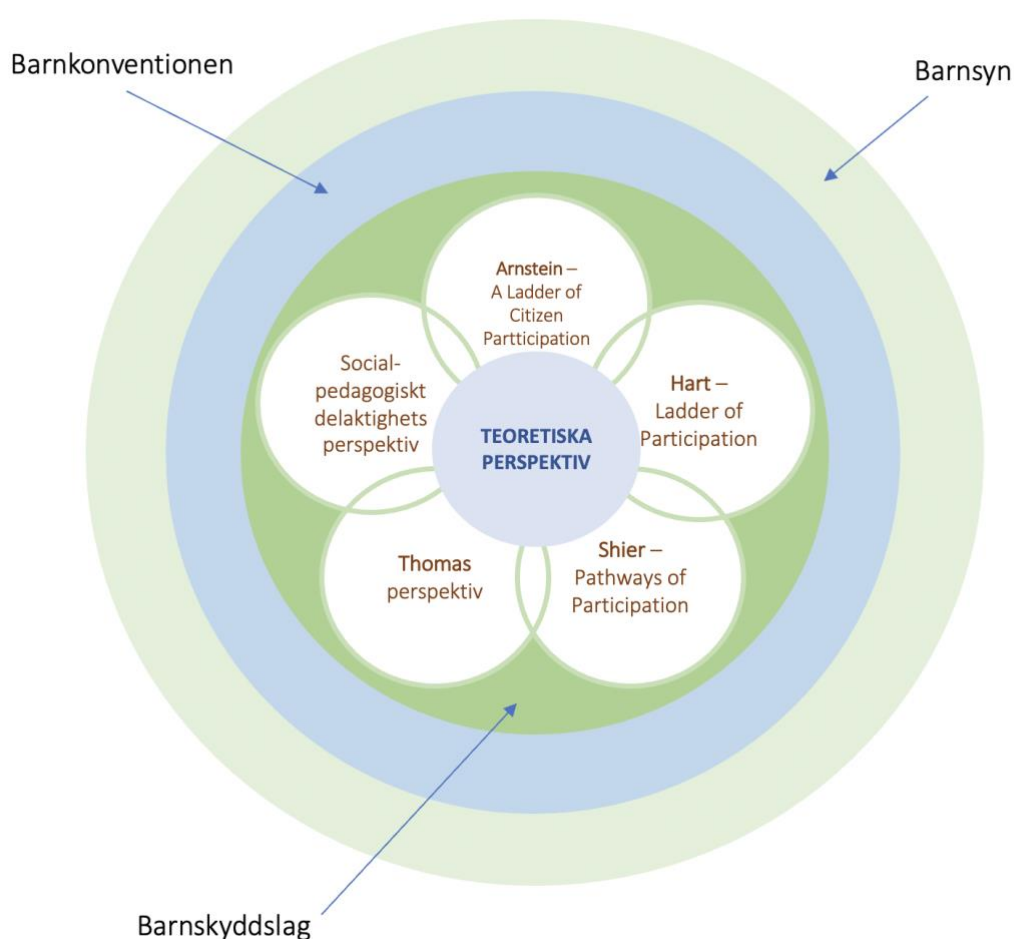
Resultat- och analysredovisningen har fördelats i två underrubriker. Varje underrubrik behandlar varsin forskningsfråga. Teoretisk förankring i förståelsen av delaktighet behandlar frågan som berör delaktighetsteorier och hur dessa kan stödja intressebevakaren att främja barns delaktighet. Den andra underrubriken besvarar vilka förutsättningar som behövs för att barns delaktighet genom intressebevakning skall förverkligas inom barnskyddet.

7.1 Teoretisk förankring i förståelsen av delaktighet

Denna undersökning innefattar olika delaktighetsteorier och perspektiv relaterat till delaktighet. Delaktighetsteorierna är Arnsteins teori ”A Ladder of Citizen Participation”, Harts teori ”Ladder of Participation”, Shiers modell ”Pathways to Participation”, Thomas perspektiv på delaktighet och det socialpedagogiska delaktighetsperspektivet. Resultatet visar att delaktighetsteorierna är varandra mycket likt men varje enskild teori har också unika bidrag. Teorierna sträcker sig från 1969 med avstamp i Arnsteins teori, fram till Nigel Thomas 2002. Jämsides den teoretiska utvecklingen råder även barnsynen som längs vägen

har haft sin egen utveckling. Resultatet innefattar även barnkonventionen och dess väsentliga del i synen på barn och barns delaktighet idag.

Då skribenterna har utvärderat hur olika delaktighetsteorier kan stödja intressebevakaren att förverkliga barns delaktighet inom barnskyddet har slutsatserna baserats på en barnsyn som bejakar barns subjektivitet och barns roll som betydelsefull och kompetent social aktör. En sådan barnsyn stöds av barnkonventionen. Till följd av ratificerandet av barnkonvention i Finland har barnskyddslagen reviderats och baseras således på barnkonventionen. Skribenterna har beaktat dessa tre ramar då forskningsfrågan besvaras. Se figur 1 för en visuell bild av det som ovan beskrivits.

Figur 1 Teoretiska perspektiv på delaktighet

Intressebevakarens uppgift är att säkerställa att barnets delaktighet förverkligas i ett barnskyddsärende (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 34; Tammi & Lapinleimu, 2010, s. 40). Lagstiftning om barns delaktighet inom barnskyddet och barnkonventionen är vägledande för intressebevakarens praxis. Fördjupning i

delaktighetsteorier kan eventuellt stödja intressebevakaren att förverkliga barns delaktighet med hjälp av en fördjupad förståelse av delaktighet.

Alla teorier som har behandlats i detta arbete har en sak gemensamt - delaktighet innebär möjligheten att kunna påverka (Arnstein, 1969, s. 217; Hart, 1992, ss. 8-14; Shier, 2001, ss. 107, 109; Thomas, 2002 refererad i Hotari, Oranen & Pösö, 2013, s.153; Nivala & Ryynänen, 2013, s. 9). Thomas perspektiv är att delaktighet innefattar också möjligheten att välja att delta eller inte (Thomas, 2002 refererad i Hotari, Oranen & Pösö, 2013, s.153). Det socialpedagogiska delaktighetsperspektivet har däremot en annan syn, nämligen att delaktighet inte kan förverkligas utan fysiskt deltagande (Nivala & Ryynänen, 2013, s. 27). Socialpedagogiskt delaktighetsperspektiv är opassande i kontexten av barns delaktighet inom barnskyddet eftersom barns delaktighet är en rättighet, inte en skyldighet.

Enligt Arnstein (1969, s. 217), Hart (1992, s. 14) och Shier (2001, s. 107) innebär den högsta formen av delaktighet en jämnfördelad makt och ansvar i beslutsfattandeprocesser. I kontexten av barnskydd är det inte möjligt att åtnjuta barn rätten att vara delaktiga aktörer med samma makt och ansvar som socialarbetare eller övriga vuxna. Enligt barnskyddslagen (417/2007, 20, 21 §) och barnkonventionens artikel 12 (UN - United Nations, 1959) har barn rätt att uttrycka sin åsikt och vara delaktiga i ärenden som berör dem men vuxna har det högsta ansvaret och slutgiltiga ordet i beslut.

Trots att barnet inte har möjlighet att ha det slutgiltiga ordet i barnskyddsbeslut kan intressebevakaren ändå reflektera över i vilka situationer barn kan ges möjlighet att bestämma. Exempelvis kunde intressebevakaren låta barnet bestämma hur de arbetar tillsammans. Den högsta formen av delaktighet kan aldrig förverkligas fullt ut om inte barn ges möjlighet att bestämma.

Enligt Hart (1992, s. 11) växer delaktighet fram då barn tillges information och blir konsulterade i frågor som berör dem. En intressebevakare bör se dessa kriterier som det absoluta minimum. Att bli konsulterad i en fråga är inte samma sak som att aktivt kunna påverka sitt ärende och beslut inom barnskyddet. Shiers modell är värdefullt i det avseende att den inbjuder till reflektivt utvärderande i frågor om förverkligandet av barns delaktighet (Shier, 2001, s. 116). Hans bidrag driver vuxna att reflektera över sin hängivenhet att förverkliga barns delaktighet. Dessutom utmanar Shier vuxna att ta ställning till vilken nivå av delaktighet barn ska tillges. Således är det viktigt att intressebevakaren reflekterar över sitt arbets- och förhållningssätt och tar ansvar att främja barns delaktighet på bästa möjliga sätt.

Thomas (2002 refererad i Hotari, Oranen & Pösö, 2013, s.153) syn är att delaktighet är mångdimensionellt och skiftande. Han bygger sina idéer på barns rätt att välja att vara delaktigt eller inte. Ett barn inom barnskyddsprocessen har samma rätt och intressebevakaren ska respektera barns ovilja att delta samtidigt som intressebevakaren ska se till att barnet inte lämnas utanför sitt eget barnskyddsärende. De olika dimensionerna som ingår i Thomas tankar om delaktighet är bland annat tillgång till information, att kunna uttrycka sig och påverka, och stöd till självuttryck. Centralt i hans perspektiv är barns individualitet eftersom det påverkar hur vuxna bör handla för att främja barns delaktighet. En intressebevakare ska kunna framföra barnets äkta åsikt och även förstå barnets inre värld. För det krävs att intressebevakaren ser barnet som en unik individ och förhåller sig öppensinnad för barnets inre upplevelser.

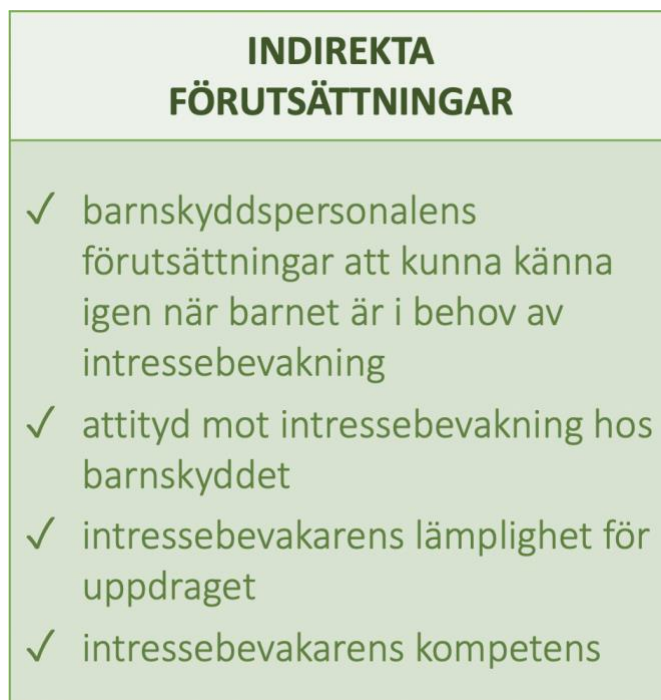
Nämnavärt är också intressebevakarens egen barnsyn. Hur barnet betraktas påverkar barnets delaktighet. Att förverkliga barns delaktighet på ett sätt som beaktar barns åsikter på allvar och ger verkliga möjligheter att kunna påverka måste intressebevakaren också se på barnet som en central och kompetent aktör i det egna barnskyddsärendet.

7.2 Mångsidiga förutsättningar i förverkligandet av barns delaktighet

Denna frågeställning har krävt en mångsidig undersökning i både barnskyddets och intressebevakarens verksamhet. Eftersom det råder brist på information och forskning om förutsättningarna för barns delaktighet i relation till intressebevakning har en omfattande undersökning om barns delaktighet i relation till barnskyddet gjorts. Detta eftersom förutsättningar för delaktighet inom barnskyddet kan också tillämpas på intressebevakning. Resultatet kategoriseras i indirekta och direkta förutsättningar för förverkligandet av barns delaktighet genom intressebevakning inom barnskyddet. Ett mångdimensionellt innehåll har således lett till att frågeställningen kan besvaras uttömmande. De indirekta förutsättningarna berör aspekter inom barnskyddet som relaterar till barns delaktighet såväl som intressebevakning. Även intressebevakarens kompetens, lämplighet för uppdraget och allmänna kunskaper om barnskyddet är delar som utgör de indirekta förutsättningarna. Direkta förutsättningar omfattar intressebevakarens arbete i praktiken med att förverkliga barns delaktighet. Här beskrivs intressebevakarens konkreta arbetsuppgifter och de sätt som intressebevakaren arbetar för att främja barns delaktighet inom barnskyddsprocessen.

Indirekta förutsättningar

Indirekta förutsättningar presenteras i form av en figur (se figur 2) och varje punkt i figuren förklaras mera ingående i den löpande texten. Till indirekta förutsättningar hör; barnskyddets förmåga att känna igen barns behov av intressebevakning, attityd mot intressebevakning inom barnskyddet och intressebevakarens lämplighet för uppdraget samt kompetens.

Figur 2 Indirekta förutsättningar

Indirekta förutsättningar för intressebevakaren att kunna främja barns delaktighet baseras på barnskyddspersonalens förutsättningar att kunna känna igen när ett barn är i behov av intressebevakning (se kapitel 6.1 *Ansökan om intressebevakare*). En negativ attityd mot intressebevakning hos barnskyddet kan skapa ett stort hinder för barnet att få en intressebevakare, vilket i sin tur kan försämra barnets möjligheter till delaktighet inom barnskyddet. Intressebevakarens egen kompetens är också en av de indirekta förutsättningarna för främjandet av barns delaktighet. Kompetens består av lämplighet för varje enskilt uppdrag, utbildning och kunskaper, arbetserfarenhet av barnskyddet och arbete med barn, kompetens att bedöma och bevaka barns bästa, samarbete med olika aktörer och förmågan att utreda barns åsikt. (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, ss. 13, 19, 38). Se figur 2 nedan.

Direkta förutsättningar

Direkta förutsättningar presenteras i form av en figur (se figur 3) och varje punkt i figuren förklaras mera ingående i den löpande texten. Till direkta förutsättningar hör; att kunna bemöta barn som unika individer, skapa trygghet och tillit, ha tillräckligt med tid för barnet, förbinda sig till uppdraget under hela dess varaktighet, kommunicera med barnet på barnets nivå och kunna utreda barnets faktiska åsikt.

Figur 3 Direkta förutsättningar

Barns delaktighet inom barnskyddet förutsätter att intressebevakaren möter varje enskilt barn som en unik individ och beaktar varje barns individspecifika förmågor, behov och önskningar. Till intressebevakarens uppgifter hör att värna om barnets upplevelse av trygghet inom barnskyddet och uppmuntra barnet till delaktighet (Kauppinen, o.a., 2011, s. 80). Genom intressebevakning kan barn få tillgång till en trygg vuxen som åtnjuter sig den tid som behövs för att skapa en tillitsfull relation med barnet och försäkra att barnet kan uttrycka sin faktiska åsikt och bli hörd.

Bristande tidsresurser och personalomsättning inom barnskyddet utgör ett hinder för barns delaktighet (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 121). Utredandet av väldigt små barns åsikter eller barn med särskilda behov kan vara mycket tidskrävande och utmanande (de Godzinsky, 2012, s. 81). Intressebevakaren är den aktör som skall ha tillräckligt med tid och kompetens för att på ett adekvat sätt kunna utreda även dessa barns

åsikter. Intressebevakaren ska inte rätta till barnskyddets brister (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 63) men förutsättningarna för intressebevakaren att ta emot uppdraget enligt Rädda Barnens (2011) kvalitetsrekommendationer är att ha tillräckligt med tid för barnet och att kunna förbinda sig till uppdraget under en längre tid - vilket kan vara till och med tills barnet fyller 18 år om barnet förordnas en intressebevakare vid födseln.

Forskning har visat att socialarbetare upplever att det är en utmaning att förklara barnskyddsprocessen för barn eftersom det innehåller svåra koncept (Pölkki, Vornanen, Pursiainen, & Riikonen, 2012, s. 120). För barn är det viktigt att barnskyddsprocessen och betydelsen av beslut förklaras många gånger – tills barnet förstår den verkliga innebörden (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, ss. 12-13). Intressebevakaren ska kunna möta barnets på barnets nivå (Heikkilä, Rantaeskola, & Suikkanen-Malin, 2018, s. 19) och använda sådana uttrycksätt som barnet förstår. Det är mycket viktigt för barn att kunna förstå informationen som förmedlas till dem och att utifrån den få bestämma på vilket sett de vill vara delaktiga – om de ens vill vara delaktiga [Thomas (2002) i Hotari, Oranen, & Pösö, 2013, s. 153].

Barn har uttryckt att det är viktigt för dem att intressebevakaren fungerar som ett stöd då de uttrycker sin åsikt (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, ss. 12–41). En uppfattning är att barns åsikter bör förmedlas direkt från barnet och inte via mellanhänder (Araneva, 2016, s. 185). Däremot har en del barn rapporterat att de föredrog att den egna intressebevakaren förmedlar barnets åsikter, då alla barn känner sig inte bekväma att direkt uttrycka sin åsikt inför sin socialarbetare, varför förmedling har varit ett viktigt alternativ (Laakso, Marjomaa, & Peltoniemi, 2012, ss. 12-41).

8 Diskussion / slutsatser

Arbetets resultat och analys visar att delaktighetsteorier eventuellt kunde stödja intressebevakaren att förverkliga barns delaktighet inom barnskyddet genom en mer fördjupad förståelse av delaktighet och med hjälp av reflektiva verktyg som teorierna erbjuder. Förverkligandet av barns delaktighet genom intressebevakning inom barnskyddet kräver både indirekta och direkta förutsättningar. Indirekta förutsättningar omfattar bland annat barnskyddets verksamhet och personalens kunskap, förhållningssätt samt barnsyn. Direkta förutsättningar innebär exempelvis intressebevakarens kompetens. Lagstiftningen sätter inga specifika krav gällande intressebevakarens kompetens. Denna undersökning visar dock att det krävs mer omfattande krav för att förverkliga barns delaktighet än vad som

förekommer i barnskyddslagen (417/2007) eller i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

Användningsgraden av de olika delaktighetsteorierna i kontexten av intressebevakning inom barnskyddet varierar. Det kan ses som olämpligt att sträva efter att följa teorier som presenterar den högsta graden av delaktighet, alltså det att barn bör ha lika ansvar och makt i beslutsfattandeprocesser. Detta är inte möjligt att förverkliga inom barnskyddet på grund av barnskyddsinstitutionens strukturer och lagstiftning. De delaktighetsteorier som skribenterna har valt kan ändå användas i viss mån av intressebevakare eftersom dessa presenterar viktiga förutsättningar för delaktighet som även stöddas av forskning.

Undersökningen kring barnsyn har visat att barns delaktighet påverkas av vuxnas barnsyn. Intressebevakarens uppgift är att garantera att barns delaktighet förverkligas inom barnskyddet. Utifrån undersökningen drar skribenterna slutsatsen att en barnsyn som betraktar barn som delaktiga subjekt har större möjligheter att förverkliga barns delaktighet enligt den barnskyddslagstiftning och barnkonvention som råder idag.

För att intressebevakaren ska kunna förverkliga barns delaktighet inom barnskyddet krävs en omfattande kompetens. Då kan man undra, hur kan föräldrarna som själva agerar som sitt barns intressebevakare i ett barnskyddsärende – alltså när socialarbetaren bedömer att barnet inte är i behov av intressebevakning - kunde kritiskt granska barnskyddets verksamhet och bevaka barnets intresse och rättigheter. Föräldrarna har inte kompetensen och kunskaperna bland annat barnskyddet och den relaterade lagstiftningen som intressebevakare rekommenderas att ha för att kunna utföra sitt uppdrag väl. Med tanke på detta borde det vara motiverat att fundera över om det vore lämpligt att förordna intressebevakare för alla barn som är klienter inom barnskyddet.

Intressebevakarens kompetens är avgörande för att kunna förverkliga barns delaktighet. Svensktalande intressebevakare har för tillfället ingen intressebevakarutbildning på sitt språk att tillgå. Något som bland annat Janina Björni (personlig epost diskussion, 8.1.22), på Åland hade under flera år strävat att förändra. Björni har upplevt stor brist på material om intressebevakning på svenska. I det kompetensutvecklingsarbete kring barnskyddsfrågor som Rädda Barnen på Åland r.f. utfört har en handbok för intressebevakning i barnskydd bearbetats och översatts med stöd av Ålands landskapsregering år 2012 (Originalversion på finska: Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa. Rädda Barnen r.f. publikationsserie n: o 15, 2010). Men

intressebevakarfunktionen, både inom barnskydd och i brottmål, har prövats och utvecklats mycket sedan dess.

Det saknas helt vetenskaplig forskning om intressebevakning inom barnskyddet, så exempelvis licentiat- och doktorsavhandlingar behövs ännu. Skribenterna anser att det viktigaste skulle vara att forska om barns egna upplevelser om hur deras delaktighet förverkligas i barnskyddet – både barn med och utan intressebevakare. Genom forskning kunde man utreda om barn upplever att intressebevakning stödjer deras delaktighet, dessutom kunde man genom forskning ta reda på om alla barn som är klienter inom barnskydd behöver en intressebevakare.

Skribenterna tog kontakt med aktiva intressebevakare inom barnskyddet med avsikt att erhålla nyttig information för arbetet, i synnerhet gällande intressebevakarnas upplevelser av deras roll inom barnskyddet och hur de förverkligar barns delaktighet i praktiken. De kontaktade intressebevakarna svarade ej vilket innebär att arbetet saknar en viktig dimension. Arbetet saknar också upplevelser direkt från barn, men skribenterna har ändå försökt att hålla barnet i centrum, bland annat genom att från olika forskningar referera till barn som uttryckt sig om sina upplevelser av delaktighet inom barnskyddet.

Skribenterna har bidragit med ett svenskspråkigt arbete om intressebevakning inom barnskyddet som innehåller en stark teoretisk förankring och förutsättningar för förverkligandet av barns delaktighet genom intressebevakning inom barnskyddet som baseras på forskning. Skribenterna hoppas att personal inom social- och hälsovården och intressebevakare kommer att dra nytta av arbetet. Möjligtvis kunde arbetet även användas i framtida svenskspråkiga intressebevakarutbildningar. Information om intressebevakning inom barnskyddet bör även inkluderas i utbildningar som relaterar till social- och hälsovårdsområdet, därför hoppas skribenterna att arbetet kan dessutom fungera som informationsmaterial för lärare och studerande bland social- och hälsovårdsutbildningar.

Källor

- Ang, F., Berghmans, E., Cattrijsse, L., Delens-Ravier, I., Delplace, M., Staelens, V., . . . Werheyde, M. (2006). *Participation Rights of Children*. Oxford: Intersentia.
- Antonovsky, A. (1991). *Hälsans Mysterium*. Natur och Kultur.
- Anttila, M. (2010). Pioneerityötä monitoimijaisessa kentässä – Lastensuojelun edunvalvohankkeen arviointia. i P. Marjomaa, & M. Laakso (Red.), *Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa*. Rädda Barnen. Hämtat från <https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2016/02/01123848/Kasikirja-lastensuojelun-edunvalvonnasta.pdf>
- Araneva, M. (2010). Lapsen asema ja edunvalvojan rooli lastensuojeluasiassa. i P. Marjomaa, & M. Laakso (Red.), *Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa*. Helsinki: Pelastakaa lapset ry. Hämtat från <https://frantic.s3.eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2015/10/Kasikirja-lastensuojelun-edunvalvonnasta.pdf> den 29 1 2022
- Araneva, M. (2016). *Lapsen suojelu - Toteuttaminen ja päätöksenteko*. Helsinki: Talentum pro.
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 35, 216-224. Hämtat från <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01944366908977225>
- Aula, M. K. (2011). *Näyn ja kuulun - Lapsen etu ja osallisuus*. (K. Rantala, & S. Nurmi, Red.) Lasten keskus.
- Axelsson, Å. (2012). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. (M. Granskär, & B. Höglund-Nielsen, Red.) Lund: Studentlitteratur.
- Barnskyddslag 417/2007. (den 13 4 2007). *Finlex*. Hämtat från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Bijleveld, G. G., Bunders-Aelen, J., & Dedding, C. W. (den 6 Augusti 2019). Exploring the essence of enabling child participation within child protection services. *Child & Family Social Work*, 25(2), ss. 286-293.
- Bijleveld, G. G., Dedding, C. W., & Bunders-Aelen, J. F. (den 4 Juli 2013). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child & Family Social Work*, 20(2), ss. 129-138.
- Bijleveld, G. G., Vetten, M. d., & Dedding, C. W. (den 13 Februari 2020). Co-creating participation tools with children within child protection services: What lessons we can learn from the children. *Sage Journals*, 19(4), ss. 693-709.
- Bolin, A. (2018). Organizing for agency: rethinking the conditions for children's participation in service provision. *INTERNATIONAL JOURNAL OF QUALITATIVE STUDIES ON HEALTH AND WELL-BEING*, 13(sup1).
- Booth, A., & Grant, M. J. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Librarians Journal*, 26(2), ss. 91-108.
- Brunnberg, E., & Hart, A. (2016). En magisk box för resiliensskapande insatser - Strategiskt, kreativt och engagerat stöd i samverkan med barn i kris, på flykt eller i andra svåra livssituationer. *Socialmedicinsk tidskrift*, 1, ss. 82-97.
- Bueren, G. v. (1998). *The International Law on the Rights of the Child*. Martinus Nijhoff Publishers.
- de Godzinsky, V.-M. (2012). *Huostaanottoasiat hallinto-oikeuksissa: Tutkimus tahdonvastaisten huostaanottojen päätöksentekomenettelystä*. Helsinki: Hakapaino Oy. Hämtat från

- https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152485/260_de_Godzinsky_2012.pdf?sequence=3
- de Godzinsky, V.-M. (2014). *Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuden päätöksissä*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Hämtat från https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152419/267_de_Godzinsky.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Elfil, M., & Negida, A. (2017). Sampling Methods in Clinical Research; an Educational Review. *Emergency*, 5(1), s. e52.
- Eriksson, M., & Näsman, E. (Maj 2008). Participation in Family Law Proceedings for Children Whose Father is Violent to Their Mother. *Childhood*, 15(2), ss. 259-275.
- Eriksson, M., & Näsman, E. (2011). *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten*. Stockholm: Författarna och Gothia Förlag.
- Falch-Eriksen, A., Toros, K., Sindi, I., & Legtme, R. (den 23 Februari 2021). Children expressing their views in child protection casework: Current research and their rights going forward. *Child & Family Social Work*, 26(4), ss. 485-497.
- Falch-Eriksen, A., Toros, K., Sindi, I., & Legtme, R. (den 23 Februari 2021). Children expressing their views in child protection casework: Current research and their rights going forward. *Child & Family Social Work*, 26(4), ss. 485-497.
- Finansministeriet. (den 15 3 2019). *Väestökisterikeskus ja maistraatit yhdistyvät Digi- ja väestötietovirastoksi vuoden 2020 alusta*. Hämtat från Statsrådet: <https://valtioneuvosto.fi/-/10623/vaestokisterikeskus-ja-maistraatit-yhdistyvat-digi-ja-vaestotietovirastoksi-vuoden-2020-alusta> den 18 3 2022
- Finlands grundlag 731/1999. (den 11 7 1999). Hämtat från Finlex: <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1999/19990731#Pidm45237816731440>
- Flöjt, A. (2000). *Tunnetko olevasi osallinen eli mitä osallisuus on?* Jyväskylän yliopisto. Hämtat från Nuorisotutkimus: https://www.nuorisotutkimus.fi/images/julkaisuja/flojt_anu.pdf
- FN:s kommitté för barnets rättigheter. (den 20 Juli 2009). *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009) - Barns rätt att bli hörd*. Hämtat från Barnombudsmannen: <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allman-kommentarer/allman-kommentar-nr-12.pdf> Mars 2022
- Forskningsetiska delegationen. (2019). *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland*. Helsingfors: Forskningsetiska delegationen. Hämtat från https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Förundersökningslag 805/2011. (den 22 7 2011). Hämtat från Finlex: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110805>
- Förvaltningslag 434/2003. (den 6 6 2003). Hämtat från Finlex: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030434>
- Granskär, M., & Höglund-Nielsen, B. (2008). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Gretschel, A., & Kiilakoski, T. (2009). *Lasten ja nuorten kunta*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura.
- Hakalehto, S., & Toivonen, V. (2016). *Lapsen oikeudet lastensuojelussa*. Vantaa: Kauppakamari.
- Hammarberg, T. (Februari 1990). The UN Convention on the Rights of the Child, And How to Make It Work. *Human Rights Quarterly*, 12(1), ss. 97-105.
- Hart, R. A. (Mars 1992). Children's Participation - from Tokenism to Citizenship. *Innocenti Essays*(4).
- Heikkilä, M., Rantaeskola, S., & Suikkanen-Malin, T. (2018). *Lapsen edunvalvonta lastensuojelu- ja rikosprosessissa*. Tyrvää-Vammala-Sastamala: Warelia.

- Heimer, M., Näsman, E., & Palme, J. (den 7 December 2017). Vulnerable children's rights to participation, protection, and provision: The process of defining the problem in Swedish child and family welfare. *Child & Family Social Work*, 23(2), ss. 316-323.
- Hotari, K.-E., Oranen, M., & Pösö, T. (2013). Lapset lastensuojelun osallisina. i M. Bardy, *Lastensuojelun ytimissä*. Tampere: Institutet för hälsa och välfärd.
- Högberg, B. (2007). *Planering som social process - om delaktighet och barnets bästa*. Studentlitteratur.
- Institutet för hälsa och välfärd. (den 14 4 2021). *Lastensuojelun käsikirja - Lapsen osallisuus*. Hämtat från thl.fi: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus> den 3 2 2022
- Institutet för hälsa och välfärd. (den 2 Mars 2022). *Barnets rättigheter*. Hämtat från Institutet för hälsa och välfärd: <https://thl.fi/sv/web/handbok-om-funktionshinderservice/funktionshinder-i-samhället/barnets-rattigheter> Mars 2022
- Institutet för hälsa och välfärd. (u.d.). *Lastensuojelun edunvalvonta*. Hämtat från Institutet för hälsa och välfärd: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-edunvalvonta#eduvalvojan%20valvonta> den 16 3 2022
- Jesson, J., Matheson, L., & Lacey, F. M. (2011). *Doing Your Literature Review - Traditional and Systematic Techniques*. London: SAGE Publications.
- Kauppinen, R., Sommers-Piironen, J., Vainio, J., Mäkelä, P., Vilmilä, F., & Kataja, E. (2011). *Lapsen ääni - tarina minulta*. Rädda Barnen. Hämtat från http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01153245/lapsen_aani_tarina-minulta_web-161111.pdf
- Kolehmainen, A. (2018). *Oikeudellisen ajattelun perusteita*. (T. Määttä, Red.) Joensuu: Joensuun yliopisto. Hämtat från <https://docplayer.fi/106550738-Oikeudellisen-ajattelun-perusteita.html>
- Korpinen, J. (2008). *Istuntoja institutionaalisen katseen alla - Lastensuojelun suulliset käsittelyt hallinto-oikeudessa*. Tampere: Tampereen yliopisto. Hämtat från <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67861/978-951-44-7350-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kördel, J. Å., & Brunberg, E. (2017). *Delaktighet - som rättighet, fenomen och vardagspraktik i hälso- och välfärdsarbete*. Lund: Författarna och Studentlitteratur
- Laakso, M., Marjomaa, P., & Peltoniemi, K. (2012). *Edunvalvoja - Se on minua varten: Lasten ja edunvalvojen kokemuksia edunvalvojasta lastensuojelussa ja rikosprosessissa*. Rädda Barnen. Hämtat från https://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2015/10/EDUNVALVOJA-SE-ON-MINUA-VARTEN_web.pdf
- Lag om förmyndarverksamhet 442/1999. (den 1 4 1999). Hämtat från Finlex: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990442>
- Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 812/2000. (den 22 9 2000). Hämtat från Finlex: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet 621/1999. (den 21 5 1999). Hämtat från Finlex: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990621#L3P11>
- Lansdown, G. (Februari 2001). *Promoting Children's Participation in Democratic Decision-Making*. Hämtat från Unicef: <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/insight6.pdf> April 2022
- Lansdown, G. (2005). *The Evolving Capacities of The Child*. Hämtat från Unicef: <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/evolving-eng.pdf> Mars 2022
- Lansdown, G. (2010). *A Handbook of Children and Young People's Participation*. (B. Percy-Smith, & N. Thomas, Red.) New York: Routledge.

- Lauri, K., Toros, K., & Lehtme, R. (2021). Participation in the Child Protection Assessment: Voices from Children in Estonia. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 38, ss. 211-226.
- Marjomaa, P., & Laakso, M. (Red.). (2012). *Intressebevakning inom barnskyddet - Barnets rätt till delaktighet i beslut som rör barnet*. Helsingfors: Rädda Barnen. Hämtat från https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2016/04/26180742/Intressebevakning_inom_barnskyddet.pdf
- Marjomaa, P., Lapinleimu, O., & Laakso, M. (2010). Löytöretki lastensuojelun edunvalvontaan. i P. Marjomaa, & M. Laakso (Red.), *Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa*. Helsinki: Pelastakaa lapset ry. Hämtat från <https://frantic.s3.eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2015/10/Kasikirja-lastensuojelun-edunvalvonnasta.pdf> den 29 1 2022
- Mårtensson, J., & Fridlund, B. (2017). Vetenskaplig kvalitet i examensarbete. i M. Henricsson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad*. Stundetlitteratur.
- Melin, E. (2013). *Social delaktighet i teori och praktik - Om barns sociala delaktighet i förskolans verksamhet*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. (u.d.). *Alaikäisen edunvalvonta*. Hämtat från Digi- ja väestötietovirasto: <https://dvv.fi/alaikaisen-edunvalvonta#> den 16 3 2022
- Niskala, S., Oranen, M., Piironen, H., & Sinko, P. (2012). Förord - Intressebevakningen inom barnskyddet är till för att trygga barnets rättigheter. i P. Marjomaa, & M. Laakso (Red.), *Intressebevakning inom barnskyddet - Barnets rätt till delaktighet i beslut som rör barnet*. Helsingfors: Rädda Barnen. Hämtat från https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2016/04/26180742/Intressebevakning_inom_barnskyddet.pdf
- Nivala, E., & Rynänen, S. (2013). Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*(14), 9-41. Hämtat från <https://docplayer.fi/30318000-Kohti-sosiaalipedagogista-osallisuuden-ideaalia.html>
- Nunes, R. R. (den 10 Juni 2021). Participation in child protection: empowering children in placement processes. *The International Journal of Human Rights*, 26(3), ss. 420-436.
- Oranen, M. (2008). *Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. Hämtat från <https://docplayer.fi/383636-Mita-mielta-mita-mielta-lasten-osallisuus-lastensuojelun-kehittamisessa-mikko-oranen.html>
- Pajulammi, H. (2014). *Lapsi, oikeus ja osallisuus*. Rovaniemi: Alma Talent.
- Pastor, C., Balsells, A., Vaquero, E., Mateo, M., & Ciurana, A. (den 28 April 2020). Uninformed, Afraid and Confused: What Children Need to Know at the Beginning of Their Foster Care Process. *Child Care in Practice*, 28(1), ss. 102-118.
- Peltoniemi, K. (2010). Pilottikokemuksia. i P. Marjomaa, & M. Laakso (Red.), *Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa*. Rädda Barnen. Hämtat från <https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2016/02/01123848/Kasikirja-lastensuojelun-edunvalvonnasta.pdf>
- Pikassos. (u.d.). *Tietoa lastensuojelun edunvalvonnasta*. Hämtat från [pikassos.fi: https://pikassos.fi/tietoa-lastensuojelun-edunvalvonnasta](https://pikassos.fi/tietoa-lastensuojelun-edunvalvonnasta) den 15 4 2022
- Pitchal, E. S., Freundlich, M. D., & Kendrick, C. (2010). *Evaluation of the Guardian Ad Litem System in Nebraska*, National Association of Counsel for Children, 2009.

- Suffolk University Law School Research Paper No. 10-01. Hämtat från https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1533481
- Pölkki, P., Vornanen, R., Pursiainen, M., & Riikonen, M. (2012). Children's Participation in Child-protection Processes as Experienced by Foster Children and Social Workers. *Child Care in Practice*, 18:2, ss. 107-125.
- Qvortrup, J., Bardy, M., Sgritta, G., & Wintersberger, H. (1994). *Childhood matters - Social Theory, Practice and Politics*. Vienna: Avebury.
- Redding, R. E. (1993). Children'S Competence To Provide Informed Consent For Mental Health Treatment. *Washington and Lee Law Review*, 50(2).
- RP 252/2006. (2006). *Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi*. Hämtat från finlex.fi: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060252>
- Rädda Barnen. (2011). *Lastensuojelun edunvalvojanhanke 06/2011: Laatusuosituksset lastensuojelun edunvalvojan työskentelylle*. Rädda Barnen.
- Rättshjälps- och intressebevakningsdistriktet. (den 6 4 2020). *Edunvalvojantehtävä*. Hämtat från Oikeus.fi: <https://oikeus.fi/edunvalvonta/fi/index/hakeminen/edunvalvojantehtava.html> den 16 3 2022
- Räty, T. (2019). *Lastensuojelulaki - Käytäntö ja soveltaminen*. Keuruu: Edita Publishing Oy.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. *Children & Society*(15), 107-117. Hämtat från https://www.researchgate.net/publication/233551300_Pathways_to_participation_Openings_opportunities_and_obligations
- Skivenes, M., & Strandbu, A. (2006). A Child Perspective and Children's Participation. *Children, Youth and Environments*, 16(2), ss. 10-27.
- Skolverket. (2010). *Barndomens förändrade villkor - Förutsättningar för barns lärande i en ny tid*. Hämtat från Skolverket: <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a658f61/1553963471693/pdf2475.pdf> April 2022
- Socialstyrelsen. (2018). *Att samtala med barn: Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*. Socialstyrelsen. Hämtat från <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2018-11-14.pdf>
- Socialvårdslag 1301/2014. (den 30 12 2014). *Finlex*. Hämtat från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Socom. (u.d.). *Lapsen edunvalvonnan koordinaatio*. Hämtat från socom.fi: <https://socom.fi/lastensuojelunedunvalvonta/lapsen-edunvalvonnan-koordinaatio/> den 15 4 2022
- Socom. (u.d.). *Lapsen edunvalvonta lastensuojeluasiassa*. Hämtat från Socom - Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus oy: <https://socom.fi/lastensuojelunedunvalvonta/lapsen-edunvalvonta-lastensuojeluasiassa/>
- Stenvall, E. (2018). *Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus: Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä*. Doktorsavhandling, Tampereen yliopisto, Tampere. Hämtat från <https://docplayer.fi/107503632-Yhteiskunnallinen-osallisuus-ja-toimijuus.html>
- Söderbäck (red.), M. (2010). *Barns och Ungas rätt i vården* (Vol. 3). (M. Söderbäck, Red.) Stiftelsen Allmänna Barnhuset och författarna.
- Tammi, T., & Lapinleimu, O. (2010). Lastensuojelun edunvalvonnan vaiheet. i P. Marjomaa, & M. Laakso (Red.), *Lastensuojelun edunvalvonta - lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa*. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.

- Hämtat från <https://frantic.s3.eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2015/10/Kasikirja-lastensuojelun-edunvalvonnasta.pdf> den 29 1 2022
- Tapper, M. N. (2021). *Professionella samtal med barn - förhållningssätt, metoder och övningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Toivonen, V.-M. (2017). *Lapsen oikeudet ja oikeusturva: Lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa*. Helsingin yliopisto. Talentum.
- Toros, K. (Augusti 2020). A Systematic Review of Children’s Participation in Child Protection Decision-Making: Tokenistic Presence or Not? *Children & Society*, 45(1), ss. 395-411.
- Toros, K. (2021). “I do not want to cause additional pain ...”—child protection workers’ perspectives on child participation in child protection practice. *Journal of Family Social Work*, 24, ss. 43-59.
- Trondman, M. (2003). *Kloka möten - Om den praktiska konsten att bemöta barn och ungdomar*. Lund: Studentlitteratur.
- Tulensalo, H. (2010). Edunvalvojan toiminta lapsen kanssa. i P. Marjomaa, & M. Laakso (Red.), *Lastensuojelun edunvalvonta - lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa*. Helsinki: Pelastakaa lapset ry. Hämtat från <https://frantic.s3.eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2015/10/Kasikirja-lastensuojelun-edunvalvonnasta.pdf> den 29 1 2021
- Tulensalo, H., Kalliomäki, R., & Laimio, J. (2021). *Kohti lapsen näköistä osallisuutta*. Rädda Barnen. Hämtat från <https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/20140644/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta-kirja.pdf>
- UN - United Nations. (den 20 November 1959). *UN DECLARATION ON THE RIGHTS OF THE CHILD (1959)*. Hämtat från CRIN - Child Rights International Network: <https://archive.crin.org/en/library/legal-database/un-declaration-rights-child-1959.html> April 2022
- UN Committee on the Rights of the Child (CRC). (September 2005). *General comment No. 7 (2005): Implementing Child Rights in Early Childhood*. Hämtat från Refworld: <https://www.refworld.org/docid/460bc5a62.html> April 2022
- United Nations. (den 20 November 1989). *Convention on the Rights of the Child*. Hämtat från United Nations Human Rights Office of The High Commissioner: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf> April 2022
- Vis, S. A., Holtan, A., & Thomas, N. (2012). Obstacles for Child Participation in Care and Protection Cases—why Norwegian social workers find it difficult. *Child Abuse Review*, 21, ss. 7-23.
- Vis, S. A., Strandbu, A., & Thomas, N. (Augusti 2011). Participation and health – a research review of child participation in planning and decision-making. *Child & Family Social Work*, 16(3), ss. 325-335.

Tabell 1 Shiers modell, skribenternas översättning..... 14

Figur 1 Teoretiska perspektiv på delaktighet 50

Figur 2 Indirekta förutsättningar..... 53

Figur 3 Direkta förutsättningar 54